

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA

Studijní program: B4131 / Zemědělství
Studijní obor: Trvale udržitelné systémy hospodaření v krajině
Katedra: Katedra agroekosystémů
Vedoucí katedry: doc. Ing. Petr Konvalina Ph.D.

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Staročeská plemena slepic, jejich zachování a využití
v ekologickém zemědělství**

Vedoucí bakalářské práce: prof. Ing. Jan Moudrý CSc.

Autor bakalářské práce: Vojtěch Navrátil

České Budějovice, 2018

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Fakulta zemědělská
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Vojtěch NAVRÁTIL**
Osobní číslo: **Z15155**
Studijní program: **B4131 Zemědělství**
Studijní obor: **Trvale udržitelné systémy hospodaření v krajině**
Název tématu: **Staročeská plemena slepic, jejich zachování a využití v ekologickém zemědělství.**
Zadávací katedra: **Katedra agroekosystémů**


Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Zpracovat literární přehled o chovu slepic v ekologickém zemědělství (zásady chovu, ošetřování, krmení, výběr plemen). Popsat historii chovu a šlechtění slepic v Čechách. Charakterizovat stará a krajová plemena v České republice (zaměření na Českou kropenku a Šumavanku). Postihnout vlastnosti vybraných plemen a posoudit vhodnost pro ekologický chov.
Materiál a metody: Sběr informací o zadaném tématu. Studium doporučené literatury a získaných zdrojů informací. Konzultace s chovateli vybraných plemen slepic. Spolupráce s Českým svazem chovatelů, Klubem chovatelů českých slepic, Klubem chovatelů Šumavaneckých aj.
Vlastní pozorování a hodnocení.

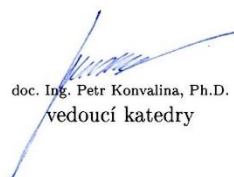
Rozsah grafických prací: dle potřeby (tabulky, grafy, fotografická příloha)
Rozsah pracovní zprávy: 30-50 stran včetně příloh
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

Šarapatka, B., & Urban, J. (2006). Ekologické zemědělství v praxi. Šumperk: PRO-BIO.
Vojtěch Anderle, 2014, Parametry užitkovosti u české slepice zlaté kropenaté
Stejskalová E. (2012) Plemenná kniha drůbeže
Klub chovatelů šumavanek, Obrazový průvodce fenotypem šumavanek
Drown G. 2014. Chov drůbeže. Praha: Knižní klub (Příručka pro chovatele).
Tůmová, E. (2004). Základy chovu hrabavé drůbeže (2. uprav. vyd.). Praha: ÚZPI.
Schille, H. J. (2006). Slepice: chov a plemena. Praha: Euromedia Group - Ikar.
Výmola, J. (1995). Drůbež na farmách a v drobném chovu. Praha: APROS.
Podhradský, J. (1960). Speciální zootechnika. Chov drůbeže, Praha: SZN.
Brouček, J. (2011). Technologie a technika chovu drůbeže při splnění podmínek welfare
Marek, J., & Lidická, M. (1994). Alternativní způsoby chovu nosnic

Vedoucí bakalářské práce: prof. Ing. Jan, st. Moudrý, CSc.
Katedra agroekosystémů
Konzultant bakalářské práce: doc. Ing. Naděžda Kernerová, Ph.D.
Katedra zootechnických věd
Ostatní konzultanti: prof. RNDr. Ing. Vlasta Kroupová, CSc.
Datum zadání bakalářské práce: 17. února 2017
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2018


prof. Ing. Miloslav Šoch, CSc., dr. h. c.
děkan

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA
studijní oddělení
Studentůvěteř 1800, 370 06 České Budějovice


doc. Ing. Petr Konvalina, Ph.D.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 27. března 2017

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zemědělskou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích2018

.....

Vojtěch Navrátil

Děkuji prof. Ing. Janu Moudrému CSc. za odborné vedení a metodické rady při zpracování bakalářské práce. Rád bych poděkoval také Klubu chovatelů českých slepic, a především Klubu chovatelů šumavanek za spolupráci a poskytnutí cenných materiálů. Mé poděkování si zaslouží také má rodina a přátelé z řad chovatelů, kteří mě při psaní podporovali.

Abstrakt

Tato práce pojednává převážně o jediných dvou typicky českých plemenech slepic – šumavance, a české slepici. Shromažďuje informace o jejich historii a posuzuje jejich vlastnosti jako je samostatné chování, náročnost na chov, snáška vajec, shánění potravy, otužilost v tvrdších klimatických podmínkách. U těchto plemen je pak zvažována jejich vhodnost pro ekologické zemědělství. Dále je tato práce zaměřena na význam ekologického zemědělství a genetických zdrojů a jejich důležitost pro zachování přírodních zdrojů budoucích generací. Jsou zde také uvedeny příklady a praktické zkušenosti a výsledky chovatelů, chovající česká plemena slepic.

Klíčová slova: ekologické zemědělství, genetické zdroje, česká plemena, česká slepice, šumavanka

Abstract

This thesis deals mainly with the only two typical Czech breeds of hens - Šumavanka and Bohemian Fowl. It gathers information about their history and assesses their characteristics, such as stand-alone behavior, demands of breeding, laying of eggs, food searching, resistance in rough climatic conditions. For these breeds, suitability for organic farming is considered. Furthermore, this study focuses on the significance of ecological farming and genetic resources, and their importance for conservation of natural resources for future generations. It also includes examples and practical experiences and results of breeding of Czech hens.

Keywords: ecological farming, genetic resources, Czech breeds, Bohemian Fowl, Šumavanka

Obsah

1. Úvod	9
2. Literární přehled	10
2.1 Ekologické zemědělství.....	10
2.1.1 Chov drůbeže v ekologickém zemědělství	11
2.1.1.1 Výběr plemene a pořízení chovného materiálu	12
2.1.1.2 Výživa	12
2.1.1.3 Chovatelské postupy a ustájení.....	13
2.1.1.4 Veterinární péče	14
2.2 Původ a zdomácnění slepic	15
2.2.1 Historie chovu a šlechtění drůbeže v Čechách	16
2.2.2 Agrobiodiverzita a genetické zdroje	16
2.2.3 Národní program na ochranu genofondu	19
2.3 Stará krajová plemena slepic	21
2.3.1 Česká slepice.....	22
2.3.1.1 Historie plemene	23
2.3.1.2 Historie plemene	23
2.3.1.3 Barevné rázy	25
2.3.1.4 Plemenný standard.....	26
2.3.1.5 Užítkovost.....	27
2.3.1.6 Současný stav	29
2.3.2 Šumavanka.....	31
2.3.2.1 Historie plemene	32
2.3.2.2 Plemenný standard.....	33
2.3.2.3 Užítkovost.....	34
2.3.2.4 Současný stav	34

2.3.3 Ostatní podobná plemena.....	35
3. Materiál a metodika.....	37
3.1 Porovnání plemenných standardů	37
3.2 Hodnocení vlastního chovu	40
4. Výsledky a diskuze	40
4.1 Porovnání plemenných standardů	41
4.2 Hodnocení vlastního chovu podle standardu.....	42
4.2.1 Hodnocení užitkovosti	44
4.3 Posouzení vhodnosti plemen pro ekologické zemědělství	46
4.3.1 Vhodnost českých plemen slepic pro malochovy	47
5. Závěr.....	49
7. Přehled použité literatury a zdrojů	50
8. Přehled tabulek a grafů	55
9. Seznam zkratk	56
10. Přehled obrázků v příloze	57

1. Úvod

Chov hospodářských zvířat je nedílnou součástí ekologického zemědělství. Nejvíce jsou ekologické chovy rozšířeny v podhorských a horských oblastech s převahou trvalých travních porostů. Chovaná plemena v ekologickém zemědělství musí být odolná a adaptována na místní podmínky, aby mohly být zachovány přirozené systémy chovu. Krajská plemena skýtají z tohoto pohledu velmi zajímavou možnost. V České republice máme dvě oficiálně uznaná plemena slepic; českou slepici a šumavanku. Svými jedinečnými vlastnostmi jsou předurčené právě do volných výběhů, ať už ekologických farem, či soukromých chovatelů. Potenciál v těchto plemenech však lze ohodnotit také jako zdroj živočišné genové rezervy představující původní a velmi málo přešlechtěná plemena zvířat. Genové rezervy jsou velmi cenným zdrojem mnoha genů zděděných po předcích, které propůjčují zvířatům užitečné vlastnosti, jako např. odolnost, přizpůsobivost, nenáročnost a přirozenou obranyschopnost. Právě tyto geny činí zvířata důležitými pro budoucí využití při křížení s přešlechtěnými plemeny.

V první části práce je cílem seznámit s podstatou ekologického hospodaření v chovu drůbeže. Následně se práce bude zabývat obecnou historií drůbeže, agrobiodiverzitou a genovými zdroji. Hlavním cílem této práce je vyhledání dostupných informací o dvou jediných českých plemenech slepic, následně jejich detailní popis a propagace, ale také seznámení s aktuálním stavem. Následuje zhodnocení a porovnání obou plemen. V závěru práce bude uveden návrh na využití vybraných plemen slepic v ekologickém zemědělství a v malých soukromých chovech.

2. Literární přehled

2.1 Ekologické zemědělství

Ekologické zemědělství (EZ) je zvláštní druh zemědělského hospodaření, který dbá na životní prostředí a jeho jednotlivé složky stanovením omezení či zákazů používání látek a postupů, které zatěžují životní prostředí nebo zvyšují rizika kontaminace potravního řetězce a který, pokud dochází k chovu hospodářských zvířat, dbá jejich etologických a fyziologických potřeb v souladu s požadavky zvláštních právních předpisů (MOUDRÝ et al., 2007). Stěžejní legislativní základ tvoří v členských zemích EU Nařízení Rady (ES) 834/2007 a Nařízení Komise 889/2008 a v ČR Zákon č 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství. V ekologickém zemědělství je chov zvířat integrovanou částí hospodářství a jedním z hlavních faktorů, který doplňuje a posiluje celý zemědělský systém. Z etických, racionálních a ekologických důvodů se obvykle dává přednost méně intenzivním a méně specializovaným formám produkce (DLOUHÝ et PETR, 1992). Chov zvířat v EZ je založen na respektování základních přirozených projevů jednotlivých druhů a poskytnutí vhodných podmínek odpovídajících požadavkům welfare (pohoda zvířat). METODIKA MINISTERSTVA ZEMĚDĚLSTVÍ ČR (1995) udává následující všeobecné principy péče o zvířata, které je v ekologickém chovu nutno dodržovat:

- je zakázáno trvalé ustájení všech druhů hospodářských zvířat v uzavřených prostorách bez přístupu do výběhu nebo na pastvu,
- velikost stáda nebo hejna musí být v souladu s etologickými potřebami zvířat a nesmí vyvolávat stres,
- zvířata musí mít stále přístup k čerstvé pitné vodě,
- stavby pro ustájení zvířat musí mít přiměřenou přirozenou ventilaci a osvětlení a musí mít dostatečný prostor pro pohyb zvířat,
- musí být zajištěna podestýlka z materiálů ekologického původu,
- ustájení musí zvířatům umožnit péči o vlastní tělo, včetně vyhýbání se znečištění, čištění vlastního těla, vzájemného čištění a drbání se o vhodné předměty,

- je zakázáno jakékoliv mrzačení zvířat, zejména kupírování ušních boltců a ocasů, upalování zobáků,
- je zakázáno odepírat zvířatům potravu a vodu z jiných než zdravotních důvodů.

Mezi principy ekologického zemědělství patří také zachování agrobiodiverzity a její podpora ve snaze o udržení původních krajových plemen jako genových rezerv.

2.1.1 Chov drůbeže v ekologickém zemědělství

Základní, přímý užitek z chovu drůbeže spočívá v produkci konzumních i násadových vajec v kvalitě BIO, v produkci masa a u některých plemen i peří. Nepřímý užitek je i ze zapojení chované drůbeže do koloběhu látek na statku, z možností zkrmení vyprodukované hmoty a z využití zbytků po sklizni obilovin a jiných rostlin, ze zúrodnování půdy trusem a z jejího kypření, z aktivního sběru některých vývojových stádií škůdců rostlin (ŠARAPATKA et URBAN, 2006). Důležitou schopností drůbeže je relativně rychlá a efektivní přeměna rostlinné hmoty na biologicky plnohodnotnou živočišnou hmotu (maso, vejce) s vysokým obsahem lehce stravitelných bílkovin, vitamínů, minerálních látek, ale s nízkou energetickou hodnotou (LEDVINKA et al., 2008). V naší společnosti převládá názor, že zvířata mají sloužit k uspokojování potřeb člověka. Zvířata však musí být chována v takových podmínkách, aby také jejich přirozené nároky, zvláště potřeba pohybu či potřeba zaměstnávat se, vyvíjet jakoukoliv činnost, mohly být uspokojeny: musí být odpovídajícím způsobem živena, musí o ně být přiměřeně pečováno a musí být správně ustájena (MAREK et LIDICKÁ, 1994). Na počátku by měl každý chovatel uvážit, jaký užitek od slepic chce mít, zda vejce, maso či obojí. Důležitá je velikost hejna. Podle toho musí vzít v úvahu kolik bude potřebovat krmiva, jak budou muset být velké ustájovací prostory a jakým způsobem bude likvidovat trus. (TŮMOVÁ, 2004). Slepice kura domácího, zvířete produkujícího dobře prodejné biopotraviny, je možné chovat jako vhodný doplněk chovu ostatních zvířat. Ekonomicky efektivní je i možnost specializace ekostatku na produkci biovajec (ŠARAPATKA et URBAN, 2006).

2.1.1.1 Výběr plemene a pořízení chovného materiálu

Výběr vhodného plemene slepic je jedno z velice důležitých kritérií pro úspěšný chov. Zejména pokud se jedná o chov v ekologickém systému hospodaření. Zemědělec by měl sumarizovat veškeré faktory a následně si správně vybrat.

Druhy vhodné pro chov v otevřeném venkovním výběhu jsou daleko odolnější a mohou být chovány pro více účelů, proto by měly být preferovány. Pro systém ekologické živočišné produkce nelze za vhodné považovat ani hybridní plemena nosných slepic, ani intenzivně šlechtěné brojlerů určené pro velkochovy (MOUDRÝ et al., 2007). Výběr plemene ovlivní také jeho dostupnost (u některých plemen nebo barevných rázů můžeme být zcela závislí na dovozu plemenných zvířat ze zahraničí) a náročnost (PROMBERGEROVÁ, 2012). Pro začátek je možno doporučit některá plemena s kombinovanou užitkovostí. Zde možno doporučit plemena, jako jsou například hampšírky, sasexky, rodajlendky a plymutky. (ŠARAPATKA et URBAN, 2006). Mladá kuřata je možno nakupovat pouze od certifikovaných ekofarem. Tato nakoupená kuřata musí pocházet z registrovaných a kontrolovaných chovů (kontrolu provádí šlechtitelské organizace) (MOUDRÝ et al., 2007). V případě pořízení drůbeže z podniků hospodařících neekologicky, musí být dodržena doba odstupu pro označení jako produkt ekologického zemědělství. Jedná se o dobu deseti týdnů v případě drůbeže chované na maso, která přibyla do chovu dříve než ve věku tří dnů. U drůbeže na produkci vajec je časový odstup šest týdnů (NK (ES) 889/2008).

2.1.1.2 Výživa

Ekologická biokrmiva mají být vypěstována na ekologicky certifikovaných půdách, kde se nepoužívají chemikálie a k jejich produkci nebylo použito ani geneticky upravené osivo. Takové krmivo je dražší, ale poskytuje záruku, že použitý materiál není geneticky pozměněný, a že při jeho pěstování nebyly použity nebezpečné pesticidy (DROWNS, 2014). Cílem ekologického chovu drůbeže není maximalizace kvantity, ale kvality, tedy výroba jedinečného produktu. Podle toho je třeba stanovit plán podávání krmiva drůbeži, který by se měl zakládat na uspokojení potřeb přísunu živin. V každém případě zvířata musí mít k dispozici zatravněný výběh (MOUDRÝ et al., 2007). Krmení je buď *ad libitum* (dle chuti) nebo restriktivní, uplatňované formou omezených dávek. V technice krmení drůbeže je nutné věnovat pozornost použití

vhodných krmiv s ohledem na druh drůbeže, věk a produkční zaměření (BROUČEK et al., 2011). Standardem pro výživu nosnic je vytvoření vhodné krmné směsi z pestrého složení obilovin, okopanin a luskovin, doplněnou nejlépe o syrovátku a mléčné výrobky a zelenou píci. Doplnkovým krmivem jsou též různé druhy minerálů a vitamínů, kterými lze doplňovat komplexní krmnou dávku. Krmné dávky by se neměly příliš často měnit. Je potřeba používat vhodné typy krmítek a napajedel. Velmi důležitý faktor představuje kvalitní pitná voda. V každém případě musí být zdravotně nezávadná bez patogenních zárodků. Důležitý doplněk výživy drůbeže je grit. Ve svalnatém žaludku se podílí na rozmělnění potravy (BROUČEK, 2011).

2.1.1.3 Chovatelské postupy a ustájení

Zvláštní postavení v chovech drůbeže mají alternativní chovy. Pod tímto názvem se ale skrývá celá řada systémů ustájení. Můžeme je rozdělit do následujících kategorií: chov na hluboké podestýlce s možností kombinace roštové podlahy, voliérový chov a intenzivní výběhový chov (BROUČEK et al., 2011). Nosnice musí mít vždy (pokud to klimatické podmínky dovolují) přístup do výběhu. Výběhy musí být z větší části pokryty vegetací a musí v nich být vhodné úkryty (např. stromy, křoví nebo přístřešky). Zvířata musí mít neomezený přístup k dostatečnému počtu napajedel a místům pro příjem krmiva (ŠARAPATKA et URBAN, 2006). Chovy v klecích nejsou povoleny. Je-li využívána regulace osvětlení, může být pro nosnice maximální doba světla 16 hodin a minimálně osmihodinová fáze tmy bez přerušení. Nové či opakované osazení drůbežárny je možné až po úklidu a desinfekci. (ŠARAPATKA et URBAN, 2006). Nejméně jedna třetina podlahové plochy budov je pevná, a pokryta podestýlkou. Budovy jsou vybaveny hřady dle velikosti skupiny drůbeže. Celkové množství v jedné drůbežárně nesmí přesáhnout předepsané maximum (4800 kuřat, 3000 nosnic atd.). Intenzita chovu je taková, aby nebyl překročen limit 170 kg dusíků na hektar zemědělsky využitě půdy (NK(ES) 889/2008). Důležité je, aby prostory k chovu drůbeže zajišťovaly splnění jejích biologických potřeb. Základními požadavky jsou přírodní světlo a větrání (MOUDRÝ et al., 2007). Největší problémy jsou v chování. Intenzivně chované druhy drůbeže často nemají možnost projevit své přirozené chování. Nevhodné ošetřování zvířat může vést až k týrání drůbeže. Drůbež by měla mít možnost projevit přirozené, normální chování, které je charakteristické pro každý druh a kategorii, a to v prostředí, které zvíře nijak neomezuje, kde se může

volně a bez vyrušení ve společnosti stejného druhu pohybovat a kde si může pohodlně odpočinout na měkkém podkladu, ve společenství zvířat stejného druhu v dostatečném prostoru. Právě chování poskytuje velmi užitečné informace týkající se pohody zvířete (BROUČEK et al., 2011). Ideálem by byl venkovní chov nosnic s travnatým výběhem, se stromy poskytujícími stín, s popelištěm a s přirozeným osvětlením. V takovém chovu by měla mít jedna slepice k dispozici 5-10 m² zatravněného výběhu (ŠARAPATKA et URBAN, 2006).

2.1.1.4 Veterinární péče

Zdravotní stav nosnic jde ruku v ruce se zmíněnými předchozími body. Ovlivňuje ho kvalita ustájení, krmiva a v ekologickém zemědělství především výběr vhodného plemena, které je schopné odolat vnějším nepříznivým podmínkám. Takovéto zvíře, které bude navíc mít dostatek prostoru pro přirozené etologické projevy, bude spokojené a zdravé. Chovaná zvířata musí mít takovou možnost pohybu, aby se mohla chovat přirozeně, tj. hrabat, popelit se, mávat křídly atd. (ŠARAPATKA et URBAN, 2006). Přes zajištění dobrých podmínek se může zvíře zranit nebo může onemocnět. Je nutné zabránit utrpení zvířete co nejúčinněji a nejrychleji. Tomu musíme podřídit výběr vhodného terapeutického zákroku (ŠARAPATKA et URBAN, 2006). DROWNS (2014) uvádí jako stinnou stránku venkovního chovu riziko nakažení parazity. Mezi nejčastější z vnějších parazitů patří čmelík kuří nebo všenka neboli luptouš slepičí. Z vnitřních parazitů známe nejtypičtější kokcidie (*Coccidiasina*), dále poté roup kuří (*Heterakis*), či jiné druhy obličných i plochých červů. Parazitů se dostávají do hejna skrze volně žijící ptáky nebo zařazením infikovaného zvířete. Dalším problémem mohou být nemoci z horka či naopak omrzání hřebenů v zimě. Těmto případům však lze předejít výběrem optimálního plemene, vhodného do místních klimatických podmínek. Velmi závažným virovým onemocněním, postihujícím volně žijící i domácí ptáky, je ptačí chřipka. V případě, že se toto onemocnění objeví v chovu, se léčba neprovádí, ale likviduje se celý chov. Současná forma viru je schopna ve výjimečných případech infikovat člověka. Je proto nutné snažit se v co největší míře předcházet této nebezpečné nemoci (ŠONKA et al., 2006). Pokud je zaznamenán jakýkoliv náznak přicházející nemoci, je třeba dané zvíře okamžitě izolovat od ostatních. Bude-li již třeba přistoupit ke konkrétním léčebným opatřením, dává se přednost přírodním metodám. Neosvědčí-li se tyto metody, pak je možné

přistoupit k antibiotické léčbě nebo k operačnímu zákroku. V případě antibiotické léčby se zdvojnásobuje předepsaná inkubační doba (MOUDRÝ et al., 2007).

2.2 Původ a zdomácnění slepic

Domestikace neboli zdomácnění kura domácího trvala asi 5000 let. Zřejmě nejstarší zmínka je v čínských spisech starých 4800 let, první kosterní pozůstatky kurů, které naznačují domestikaci, jsou staré dokonce 7400-7900 let a pocházejí ze severovýchodní Číny (PROMBERGEROVÁ, 2012).

Zoologicky patří slepice do třídy ptáci (*Aves*), řádu hrabaví (*Galliformes*), čeledi bažantovití (*Phasianidae*), rodu kur (*Gallus*) (ŽOHA et al., 1979).

Domácí slepice jsou považované za domestikovanou formu kura bankivského (*Gallus Gallus*), který pravděpodobně pochází z jednoho či více druhů původních divokých slepic, obývajících asijskou džungli (SCHERF, 1995). Také podle Darwina a jiných badatelů pochází kur domácí od divokého kura (*Gallus Gallus*), který dodnes žije divoce na Sundských ostrovech v Tichém oceáně, v jižní Asii či v Přední a Zadní Indii. (ŽOHA et al., 1979). Nálezy dokládají, že domácí slepice se v Evropě rozšiřovaly od prvního tisíciletí po Kristu z Řecka a z Itálie. Cesty jejich rozšiřování jsou mnohotvárné a zdaleka ne vyjasněné (SCHILLE, 2006).

Ze střeozemního moře se kur šířil s řeckými a fénickými loděmi až do Anglie, Francie a Itálie, po souši pak okolím Dunaje až do střední Evropy. Z Persie se šířil do kaspických oblastí a Zakavkazí a dále přes ruské stepi na západ, kde opět došel až do střední Evropy. Ve starověkém Římě se poprvé setkal s Kelty, kteří již ale kura znali a chovali v jakési zvláštní úctě, a tak byli Římany pojmenováni „Gally“, tj. kohouty. Do střední Evropy se tedy kur dostal dvěma směry, což mohlo způsobit vysokou variabilitu střeoevropských plemen (BERKOVEC, 1969).

Rozmanité exteriérové formy drůbežích plemen jsou založeny na mutacích v genech, na vědomém šlechtitelském výběru a na křížení (SCHILLE, 2006).

Základem prvních plemen se stala zvířata vykazující určité exteriérové odchylky od ostatních zvířat populace. Tyto tzv. mutace, které se čas od času vyskytují i u zvířat v přírodě, kde právě pro svoji odlišnost nemají velké šance na dlouhodobé přežití, se lidem jevily zajímavé, a proto se je snažili v domestikovaných populacích udržet a rozmnožit (PAVEL et TULÁČEK, 2006).

2.2.1 Historie chovu a šlechtění drůbeže v Čechách

Historie chovu a domácího šlechtění drůbeže začíná zejména počátkem minulého století, kdy se drůbež chovala extenzivně na dvorech zemědělských usedlostí. Ve 30. letech minulého století byla česká slepice jedním z pěti plemen slepic schválených pro produkci vajec a česká husa pro produkci masa. Význam těchto plemen přetrvával, ale na začátku 60. let došlo ke specifikaci chovu drůbeže. Ten se začal rozdělovat na chov pro produkci masa a vajec, pro kterou se drůbež začala šlechtit, a na zájmový chov. Toto oddělení produkčního a zájmového chovu přetrvává i do současné doby (TŮMOVÁ et al., 2014).

Chov drůbeže v období 1918-1948 můžeme charakterizovat jako typickou extenzivní malovýrobu. Drůbežářství se považovalo za nevyhnutelné zlo a bylo jen doplňkovým odvětvím na krytí spotřeby vajec, převážně samozásobitelů. Zbývající nedostatek se kryl dovozem z jiných států (Polsko, Čína, balkánské státy). V předválečném období tvořila drůbež jen malý podíl z hrubé produkce hospodářských výrobků. Průměrná roční spotřeba drůbežního masa byla 2.5 kg a vajec 128 ks na 1 obyvatele (PETER et al., 1986).

Na základě pozitivních výsledků pokusů s chovem slepic na hluboké podestýlce a v klecích se od roku 1956 začaly zřizovat drůbežářské velkofarmy. Do roku 1983 stoupla roční spotřeba vajec dokonce na 323 ks na obyvatele, to je 2,37krát více než v roce 1936 (PETER et al., 1986).

V devadesátých letech se v České republice začala prosazovat nová forma hospodaření v ekologickém systému, která mimo jiné také dbalo na přirozené potřeby a projevy zvířat. To se týkalo také nosnic, které na ekologických farmách získaly potřebné podmínky pro kvalitní život a splnění welfare. Nejrozšířenější však až do dnešní doby zůstává ekonomický způsob chovu v bateriových obohacených klecích, který patří k neproblematičtějším z hlediska splnění podmínek welfare (ŠARAPATKA et URBAN, 2006).

2.2.2 Agrobiodiverzita a genetické zdroje

Různá plemena hospodářských zvířat a odrůdy kulturních rostlin jsou součástí celkové agrobiodiverzity. Ta se dokáže měnit, podobně jako biodiverzita u divokých druhů,

změnou životního prostředí. Agrobiodiverzitu nejvíce ohrožuje nahrazování lokálních, lépe přizpůsobených původních plemen a odrůd novými, vysoce výkonnými, prošlechtěnými plemeny, odrůdami a hybridními kombinacemi (MÁTLOVÁ in ANDERLE, 2014).

Genetické zdroje lze definovat několika způsoby. Obecná definice Dohody o biologické rozmanitosti (Convention on Biodiversity, CBD, 1992) označuje za genetický zdroj „živý materiál obsahující geny s bezprostřední nebo potenciální hodnotou pro lidstvo“. Urychlení využití některých jejich vlastností pro šlechtění současných plemen a plodin mohou zajistit metody genetického inženýrství. S rozvojem těchto metod bude možné lépe využívat větší množství nejrůznějších užitkových znaků, uchovaných a rozvíjených u nejrůznějších plemen jednoho živočišného druhu. Je proto nezbytné, aby různorodost plemen byla zachována v nejvyšší možné míře (MÁTLOVÁ, 2017).

Intenzifikace živočišné výroby a silný tlak na ekonomické produkční ukazatele jednotlivých druhů hospodářských zvířat vyvolává nepříznivý vliv na vývoj plemenné struktury. Postupně mizí místní plemena, přizpůsobená podmínkám, ve kterých vznikala, a nahrazují se výkonnějšími, jednostranně šlechtěnými (MAJERČIAK et al., 1992).

Vymizením řady dříve chovaných plemen vymizely nenávratně i některé geny a dědičné faktory, které jsou odpovědné za vznik určitých znaků. To vlastně znamená, že celý genofond, tj. souhrn všech genů, které v daném druhu jsou, se redukcí plemen neustále ochuzuje (ŠILER et al., 2012).

Není proto divu, že světové drůbežářské firmy hledají za účelem dalšího šlechtění další genetické zdroje, kterých je čím dál tím méně. A právě tím, že se drobní chovatelé zabývají chovem daleko většího počtu plemen, než kterých se běžně využívá v zemědělské praxi, uchovávají velmi cenné genové rezervy, které mohou mít v budoucnu jako zdroj nového genetického materiálu značný šlechtitelský význam (ŠILER et al., 2012).

Důvody k uchovávání genetických zdrojů jsou u drůbeže stejné, jako u ostatních druhů hospodářských zvířat. K překonávání možných selekčních stropů uvnitř současně chovaných populací a uvnitř převládajících podmínek prostředí se používá rezervní genofond drůbeže. Uchováváním rezervních populací se udržuje i selekčně významná

genetická proměnlivost a v důsledku toho i pružnost v rychlé reakci na dosud nepředvídatelné budoucí chovné cíle (VÁCLAVOVSKÝ et al, 2000).

Všeobecný význam genových rezerv a jejich využití v chovu drůbeže je zachování specifických genů na odolnost vůči nemocím, zachování adaptovaných plemen drůbeže pro specifické chovné, často velmi nepříznivé podmínky a zachování domestikovaných plemen drůbeže jako kulturního dědictví člověka. Další možností je také použití genových rezerv jako specializovaných linií pro drůbežářský a farmaceutický výzkum (VÁCLAVOVSKÝ et al, 2000). Také SCHÖNE (1986) ve své knize upozorňuje na chov ohrožených plemen slepic, jako rezervoáru genů pro budoucí využití a současné zachování kulturní historie chovu slepic.

Charakteristickým znamením ochrany biofondu v živočišné výrobě má být skutečnost, že při současných užitkovějších plemenech, která jsou náročná na výživu, ošetřování a ustájení, je potřebné doplňovat zdroje genetické proměnlivosti méně zušlechtěnými plemeny, vyznačujícími se aktivním zdravím a pevnou konstitucí (MAJERČIAK et al., 1992).

Vyšlechtěná plemena hospodářských zvířat se projevují příznaky vyčerpání genetické proměnlivosti. Podle poznatků z obecné biologie se předpokládá konstruktivní zapojení primitivních plemen, aby v kombinaci se současnými kulturními plemeny poskytly možnost rozšíření genetické proměnlivosti a jejich selekčního využití. K tomu napomáhají i nejnovější vědecké postupy v genových manipulacích. Ohrožená a mizící plemena mohou mít význam také jako náhradní populace. Při křížení s jinými plemeny mohou poskytovat vyšší heterózní efekt. Tím se získá další genetický pokrok, zejména větší přizpůsobivost na měnící se podmínky chovatelského prostředí (MAJERČIAK et al., 1992).

Jak uvádějí autoři Pavel a Tuláček, četné cenné genofondy byly nenávratně ztraceny. Některé se však zachovaly a dalšími, zprvu spíše podvědomými zásahy lidí, daly základ prvním krajovým plemenům. Z nich některá plemena opět postupně zanikla, jiná se ve svých regionech udržela dodnes a některá se dokonce chovají daleko za hranicemi svého původního rozšíření. Tato plemena zpravidla označujeme jako plemena původní (PAVEL et TULÁČEK, 2006). Je naší povinností, jako dědiců tohoto odkazu, je zachování a zvelebení tohoto kulturního bohatství, tvořeného člověkem po staletí (MALÍK, 1990).

2.2.3 Národní program na ochranu genofondu

Národní program na ochranu genetických zdrojů je v provozu od roku 1995, kdy byl založen ministerstvem zemědělství za účelem zabezpečení trvalého uchování, dostupnosti a setrvalého využívání genetických zdrojů důležitých pro výživu a zemědělství, které se nacházejí na území České republiky. Ministerstvo zemědělství označuje jako hlavní cíl Národního programu zajištění dlouhodobého zachování genofondu zvířat, rostlin, mikroorganismů a drobných živočichů významných a nepostradatelných pro výživu a zemědělství, v souladu s národními právními předpisy, mezinárodními závazky a potřebami uživatelů genetických zdrojů, a za účelem udržitelného rozvoje zemědělství v České republice, adaptace na změnu klimatu a zachování biodiverzity a kvality venkovského prostoru (ZEDEK, et al., 2017).

Posláním Národního programu GZ zvířat je věnovat větší pozornost takovým druhům a plemenům hospodářských zvířat, která jsou na území České republiky historicky původní, málopočetná, ohrožená a dlouhodobě adaptovaná. Důležité je zmapování vlastností a dalších charakteristik těchto plemen či druhů a jejich využití v alternativních a mimoprodukčních zemědělských aktivitách, při tvorbě krajiny a ochraně přírody nebo při zlepšování zdraví a odolnosti jiných plemen. Tím lze pomoci jejich adaptaci na stále probíhající změny v životním prostředí (ZEDEK, et al., 2017).

Rozlišujeme dvě nejzákladnější metody zachování genových rezerv. Jedná se o metodu *ex situ* a *in situ*.

Metoda *in situ* je základním způsobem pro zachování genofondu hospodářských zvířat. Jedná se o udržování a obnovu životaschopných plemen v jejich přírodních podmínkách a v přirozeném prostředí, kde byly vyvinuty jejich specifické znaky. V rámci činnosti metody *in situ* lze zahrnout systémy na získávání informací o zvířatech jako například identifikace zvířat či kontrola užitkovosti, ze kterých pak lze vycházet při tvorbě rozvojových programů. Druhá metoda *ex situ* je založena na udržování jednotlivých organismů ve formě inseminačních dávek, tkáňových či buněčných preparátů, DNA, které jsou pomocí kryokonzervace zachovány v genobankách. Lze předpokládat, že kombinace přístupů *ex situ* a *in situ* tedy představuje optimální možnost pro uchování a případnou regeneraci jak velkých, tak málopočetných populací plemen (MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ, 2018).

Jakýkoli zájemce o chov plemen zařazených do Národního programu musí splňovat podmínky, které jsou stanovené v zákoně č. 344/2006 Sb. a jeho prováděcí vyhlášky č. 447/2006 Sb., jejíž součástí je také vzor žádosti o zařazení do programu. O zařazení osoby a genetického zdroje zvířete do Národního programu rozhoduje ministerstvo zemědělství na základě podané žádosti o zařazení do Národního programu. Začlenění nového plemene do Národního programu trvá po dobu pěti let ode dne nabytí právní moci. Po zařazení do programu obdrží každý účastník účastnické číslo, jež má využití například k přihlašování o dotační podporu chovu (HÖNIGOVÁ, 2013). Za rok 2016 bylo jednotlivým uznaným chovům vyplaceno celkem 104 000 Kč z Národního programu na podporu zachování genofondu české zlaté kroupky s jednotlivou sazbou 500 Kč na kus (STEJSKALOVÁ et al., 2017).

Podporovaná národní plemena českých hus a českých slepic jsou v naprosté většině případů udržována v hobby chovech a přetrvávají u nich problémy plynoucí z tohoto tradičního systému chovu (stanovení šlechtitelských priorit, rodokmenové vedení populací). Kryokonzervace zatím není metodicky zvládnutá na požadující úrovni. Ohrožení všech těchto populací představují například nákazy typu ptačí chřipky; jedním z opatření proto bude vytvoření podmínek pro zřízení izolátů pro ochranu nejcennějších částí těchto populací (ZEDEK, et al., 2017).

Poslední verze Národního programu umožňuje do ochrany zařadit i další plemeno, jestliže má odpovídající hodnotu a význam, bylo vyšlechtěno na území České republiky, jeho populace je životaschopná a jsou prokazatelně doloženy údaje umožňující jeho odlišení od jiných plemen (dostatečná genetická vzdálenost od ostatních příbuzných plemen zjištěná např. pomocí molekulárně-genetických metod). Nové plemeno lze zařazovat do Národního programu na návrh příslušného chovatelského sdružení (MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ, 2018).

Konzervační hodnota plemene se posuzuje z několika hledisek.

Genetická hodnota udává odlišné kombinace genů, které mohou být cenné hlavně pro přizpůsobení se místním podmínkám. Existence těchto charakteristik je v poslední době podepřena i výzkumem na molekulární úrovni. Kulturní hodnota poukazuje na spojení některých plemen s tradicí a historií svého regionu a představují dlouhodobou investici znalostí generací chovatelů a šlechtitelů. Řada z nich je spojena s produkcí tradičních a typických regionálních produktů nebo s obhospodařováním unikátních

ekosystémů. Ekonomická hodnota plemena je základem produkce. Ukazatelem může být například počet farem, jejichž produkce je z hlavní části závislá na daném plemeni, nebo využití plemene jako značky (MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ, 2018).

2.3 Stará krajová plemena slepic

V České republice existuje mnoho kulturních památek. Avšak jen málo lidí ví, že mezi odkazy předků lze řadit i původní plemena hospodářských zvířat. Tyto starodávné druhy žily často pod jednou střechou s našimi předky. Jednotlivá plemena se formovala dle užitkových potřeb hospodářů, ale i podle estetického cítění jejich držitelů s blízkým vztahem k přírodě. Tak začaly vznikat regionální formy jednotlivých druhů zvířat (BUKOVSKÝ et BUKOVSKÁ, 2011).

Se začátkem úpadku extenzivního hospodaření na venkově a s přechodem na modernější a výkonnější metody zemědělství, se měnila i plemena hospodářských zvířat. Mnoho jich zaniklo nebo se postupným křížením změnilo na nová výkonnější plemena. Ke všeobecné spokojenosti se sice zlepšovala užitkovost, ale hospodářům pod rukama mizely plemenné rázy, které jim sloužily po mnoho generací. Již v dobách Rakousko-Uherska a později za první republiky, se začali někteří chovatelé intenzivně zabývat záchranou posledních zbytků původních plemen hospodářských zvířat. Podle zkušeností vyspělých evropských států byl tento proces završen v roce 2000 zákonem číslo 154/2000 sbírky o ochraně našeho živého kulturního dědictví. Ministerstvem zemědělství byl garantem a koordinátorem programu ochrany genetických zdrojů hospodářských zvířat určen Výzkumný ústav živočišné výroby v Uhřetěblově (BUKOVSKÝ et BUKOVSKÁ, 2011).

Známe velké množství příkladů našich původních plemen spojených s místem vzniku. Do dnešní doby nám bohužel zbyly většinou pouze jejich názvy, popřípadě kresby nebo zažloutlé fotografie. Česká slepice a šumavanka jsou z hrabavé drůbeže jediní dva čeští zástupci současné doby. Do programu na záchranu genetických zdrojů je zařazený pouze původní ráz české slepice zlaté kropenaté, staročesky je nazýván česká zlatá kropenka (BUKOVSKÝ et BUKOVSKÁ, 2011).

V průběhu času prodělává každé plemeno slepic určité změny v exteriéru i v užitkových vlastnostech. Platí to i o českých slepicích. Patří do skupiny původních regionálních (krajových) plemen, chovaných po celé Evropě. Primitivní a krajová

plemena byla velmi dobře přizpůsobena krmivovým a klimatickým podmínkám svého regionu. Velmi dobře využívala pastvy, dobře odolávala nemocím, snášela na živiny i na velmi chudou krmnou dávku. Jejich užitek byl nižší a odpovídal extenzivnímu pastevnímu způsobu chovu. O těchto slepicích máme v oblastech našeho státu jen velmi málo objektivních informací (TULÁČEK, 2000).

Chovatelka Kousalová již v roce 1928 v časopisu Naše Drůbež klade důraz na využití našich českých slepic: „Jsme sami proti sobě, jestliže na místě své domácí osvědčené slepice, proživše s námi doby dobré i zlé, zavádíme cizí plemena.“ Dále pak vyjadřuje obavu o nebezpečí zavlečení cizích nosných plemen, která mohou nadobro vyhladit domácí rasu (KOUSALOVÁ, 1928).

2.3.1 Česká slepice

Česká slepice je ryze české plemeno, známé především svým zlatým kropenatým rázem. Lidový a rozšířený název je češka nebo kropenka, starším názvem česká zlatá kropenka. Dnešní oficiální název plemene je česká slepice a v tomto konkrétním barevném rázu pak česká slepice zlatá kropenatá (ANDERLE, 2014).

Jedná se o nosné lehké plemeno, které vzniklo šlechtěním místního rázu chovaného v rolnických usedlostech (MALÍK, 1990). Je to původní staré krajové plemeno slepic. Vyznačuje se velmi živým temperamentem, ostražitostí až plachostí, značnou otužilostí a velkou shánlivostí. Tyto vlastnosti ji předurčují zejména pro chov ve velkých výbězích (PAVEL et TULÁČEK, 2006).

Dle Prombergerové jsou české slepice považovány za nejotužilejší a nejlacinější nosnice. Vzhledem ke svému temperamentu dobře odolávají predátorům a zanedbatelná není ani jejich přirozená rezistence vůči nemocem (PROMBERGEROVÁ, 2012).

Již Škoda vyvyšoval češky pro jejich malou tělesnou hmotnost, malou spotřebu krmiva, velkou pohyblivost a shánlivost, přinášející chovateli při velkém výběhu co největší úsporu krmiva, a tudíž levnou produkci vajec (SEDLÁK, 1927).

Scherf uvádí českou slepici, pod anglickým názvem bohemian fowl, v seznamu FAO obsahující všechna známá plemena zvířat všech zemí světa, která jsou globálně vedena jako genetické zdroje (SCHERF, 1995).

2.3.1.2 Historie plemena

Jedna z nejstarších zmínek o české slepici pochází z legendy, z roku 1205, doby královny Dagmar Dánské (1186-1213). Markéta, dcera našeho panovníka Přemysla Otakara I., se provdala roku 1205 za dánského krále Valdemara II. dánského. Svatební obřad se konal ve městě Lübeck. Zde tato česká šlechtična přijala jméno Dagmar. Věnem dostala podle tehdejších zvyklostí stádo českého skotu (červinky) a ovcí. Kromě prasat si odvezla do Dánska také hejno českých slepic. Ty se pak pravděpodobně staly základem exteriérově podobných plemen dánských a drentských slepic. Nabízí se zajímavá otázka fenotypové podobnosti a provedení genetického porovnání těchto dánských a holandských národních plemen s naší češkou. Až na bílé ušnice je podoba až zarážející (BUKOVSKÝ et BUKOVSKÁ, 2008).

Každé plemeno prodělává od svého vzniku řadu proměn. Není tomu jinak ani u českých slepic. Patří do skupiny krajových plemen. Zhruba do poloviny 19. století v Evropě ani žádná jiná plemena drůbeže nebyla.

Německý autor Düringen popisuje českou slepici již v roce 1886 jako *gallus domesticus bohemicus* (DÜRINGEN, 1886). V roce 1889 se poté učitel Suchánek ve svém časopise „Kuří Dvůr“ zmiňuje o české slepici. Jedná se o první náběh na vzkříšení české slepice, který však záhy skončil nezdarem, protože nikdo nechtěl tehdy tu „obyčejnou selskou slepici“ (ŠKODA, 1925).

Ve druhé polovině minulého století se k nám začala dovážet různá plemena drůbeže z Ameriky, Anglie, později z Německa, a to často pro svůj, v té době nezvyklý exteriér, který vedle našich slepic vypadal velmi exoticky. Proto si několik obětavých chovatelů na přelomu století vzalo za cíl regenerovat české slepice (ŠONKA, 2000).

Na Českomoravské vysočině se ujal této práce velmi obětavý a na tu dobu velice cílevědomý chovatel Karel Škoda. Později se na Rakovnicku do této regenerace připojil Čestmír Sedlák. Práce to byla cílevědomá, protože předem stanovený chovný cíl se snažili v každém případě splnit (ŠONKA, 2000).

Až po smrti obou těchto chovatelů Fürst píše: „Je nám známa práce přítele Škody, jeho projížďení vesnicemi v Čechách a na Moravě, zvláště v Českomoravské vysočině, kde nebylo jedné vísky, kde by neprošel všechny chalupy, statky, mlýny a samoty, aby

alespoň jednu slípku, nebo kohouta si nevybral do své sbírky českých slepic“ (FÜRST, 1957).

Šlechtění tohoto plemene nebylo nic jednoduchého. Počty původních slepic byly velice omezené a pouze tuzemské což dokazuje Ing. Knap, který tvrdil, že chovatelé češek se nemohli a nemohou spoléhat na dovoz cizí krve ze zahraničí, jako tomu je u jiných plemen, protože české slepice se v sousedních zemích nechovají (KNAP, 1987).

Fürst (1957) udává, že již v roce 1902 se Škoda mohl pochlubit slušným počtem kusů své námahy a šlechtění. V letech 1908 až 1910 již přednášel o české slepici jako o jediném původním plemenu české země. V roce 1913 pak již na pražské výstavě svou slepici dokázal obhájit a získal plné uznání a ověření české slepice a také její standard. Od roku 1913 začala se tedy naše češka začala znovu rozšiřovat.

V roce 1913 se na Pražské květnové hospodářské výstavě pokusili Němci prosazovat jako “českou“ slepici něco, co s ní nemělo nic společného. Dle typu a zbarvení vše ukazovalo na to, že se jedná o křížené vlašky s minorkami (ŠKODA, 1925).

Chovatel Škoda dále uvádí komplikace chovu během první světové války, kdy bylo složité udržet silné kmeny. Nedostávalo se krmiva. Byl nucen již ustálené kmeny spojit a ponechat si jen jeden. Tento krok ho dosti zbrzdil, ne-li vrátil o pár let zpět. Češky se však za války proslavily jako výborné nosnice všude, kam odprodal násadová vejce (ŠKODA, 1925).

Škodovi budiž ke cti, že se zasloužil o záchranu této slepice a naprosto nadčasově odhadl, že šlechtění je nutno provádět bez použití krve jiných plemen s vědomím, že v budoucnu genetické vlastnosti této čistokrevné slepice mohou být cenným zdrojem pro jiné šlechtění. Dokazují to tato jeho slova: „Za žádnou cenu nesmíme obnoviti krev použitím jiné rasy, neboť bychom budovu již postavenou, zbořili do základu. Celý úspěch mého chovu záleží v přísném výběru, řádném ošetřování a velkém výběhu.“ Dále také přiznává, že pro zušlechťování mnohdy používal příbuzenské plemenitby (ŠKODA, 1925).

V roce 1920 vznikla Drůbežnická jednota. Vydávala časopis Náš chov a její jednatel Čestmír Sedlák se stal Škodovi vydatným pomocníkem. V oblasti Brd našel další zbytky původních slepic. Postupně se dařilo ustálit typ a celý exteriér (TULÁČEK, 2000).

Na základě usnesení I. Ankety o české slepici ze dne 16. května 1924, pořádané o pražské výstavě, byly pojmenovány první barevné rázy. Češky typu českošicendorfského byly pojmenovány na koroptví a komorovického typu na zlatou českou kropenku (ŠKODA, 1925).

V letech 1936 a později i v průběhu války, kdy podmínky pro chov drůbeže byly velmi nepříznivé a v důsledku nedostatku krmiva stavy drůbeže, zejména slepic, silně poklesly, bylo pokračováno v budování celého šlechtitelského státního drůbežnického programu. Práce byla rozdělena mezi A chovy (rozmnožovací), B chovy (plemenné) a C chovy (kmenové). V tomto systému šlechtění a plemenářské práce byla zahrnuta i česká zlatá kropenka (TULÁČEK, 1978).

V padesátých letech se kontrolované chovy převáděly od soukromých chovatelů na vznikající jednotná družstva a státní statky. Centrálně nebylo šlechtění téměř nijak ovlivňováno, a to u uzavřené populace nemůže přinést dobré výsledky (TULÁČEK, 2000).

Celý program regenerace české slepice pro socialistický sektor byl v roce 1961 Československou akademií zemědělských věd ukončen a celá záležitost byla Ministerstvem zemědělství a výživy ČSSR předána Československému svazu chovatelů drobného zvířectva v Praze. Práce se v plném rozsahu ujal Klub chovatelů češek (TULÁČEK, 1978).

V roce 1992 byla česká slepice zlatá kropenatá uznána jako genová rezerva České republiky a byla zařazena do Národního programu.

2.3.1.3 Barevné rázy

V jednotlivých regionech vykazoval jejich typ i tělesný rámec určité menší odchylky a některé z těchto regionálních variet byly dokonce uváděny jako samostatná plemena, např. slepice moravské, nebo slepice šumavské. Byly chovány ve větším počtu zbarvení (TŮMOVÁ et al., 2014).

Česká slepice má ve vzorníku devět uznaných barevných rázů. Nejčastější zlatý kropenatý, stříbrný kropenatý, koroptví, stříbrně zbarvený, bílý, černý, černý bíle skvrnitý, porcelánový a krahujcovitý (PAVEL et TULÁČEK, 2006).

V dnešní době však většina z těchto méně častých barevných rázů čelí kruté realitě naprostého vymizení. Nejrozšířenější ráz zlatý kropenatý má u slepice základní barvu zlatožlutou, s příznačnou výraznou kresbou. Hlava je tmavožlutá, jemně černě prokreslená. Jednotlivá pírka krčního závěsu jsou podél žlutého ostnu základní zlatožluté barvy. Celé pero je leskle zlatožlutě lemováno. Vole, prsa, štíty křídel, záda a kryt ocasu mají zpravidla rovněž stejnoměrnou pěknou kresbu. Každé pírko bývá zpravidla dvakrát obloukovitě černohnědě proužkované. Hnědočerná barva zabíhá do zlatožluté, jež vypadá jako postříkaná. Křídla mají letky šedočerné, dolejší praporek slabě žlutě stříkaný. Břicho a zadek jsou hnědošedé, bez kresby. Ocas má hnědočerná rejdivací pera. Kohout má oproti slepici výrazné a pestré zbarvení. Hlava a počátek krčního závěsu jsou leskle červenohnědé a přechází v bravu žlutohnědou. Jednotlivá pírka krčního závěsu mají po obou stranách žlutohnědě zbarveného ostnu úzké proužky téže barvy. Přední strana krku, prsa, dolní hrud' a holeně jsou leskle černé, poněkud promíšené hnědí. Čím je kresba pravidelnější, tím je kohout cennější. Skrytá, podsadová část per je zbarvena šedě. Záda kohoutů a kryt křídel jsou barvy sytě purpurově červené, s bohatým ohnivě zářícím leskem. Křídelní krovky jsou černé, silně kovově lesklé. Ruční letky jsou černé, na spodním okraji s hnědým pruhem. Loketní mají spodní prapor hnědý a hořejší černý. Sedlový závěs je zbarven podobně jako krční. Pera ocasního krytu jsou černá, hnědě lemovaná. Ocas je čistě černý, srpy s kovově zeleným leskem. U kořene ocasu je podsada světlejší až bílá a proráží na povrch (ŽOHA et al., 1979).

2.3.1.4 Plemenný standard

Češka je slepice lehkého typu, středního tělesného rámce s dobře osvaleným trupem, středně vysokého postoje s menší hlavou s jemným listovým hřebenem a s výše neseným bohatým ocasem. Znaky kohouta jsou menší, kratší a jemně formovaná hlava. Zobák kratší lehce zahnutý, hřeben listový, středně velký, jemné struktury. Obličej, ušnice a laloky jsou červené, jemné, dobře zaoblené. Oči jsou výrazné, oranžové až červené. Záda jsou středně dlouhá, poměrně široká s bohatě opeřeným sedlem. Prsa a břicho jsou plné, široké, dobře klenuté. Krk je kratší, silný a lehce zahnutý. Ocas bývá poměrně dlouhý, výše nesený, široce nasazený pod úhlem 45-60 stupňů. Postoj je spíše nižší. Běháky jsou kratší, břídlíkové s rohovými drápkami. Opeření široké a velmi dobře přilehlé. Slepice je v hlavních plemenných znacích

shodná s kohoutem, až na znaky podmíněné pohlavím. Je celkově menší a břicho má prostornější. Hlavu i hřeben má menší a jemné struktury. Ocas středně dlouhý, široce nasazený a vějířovitě rozevřený. Velké vady jsou hrubá hlava, velký, hrubý hřeben, dlouhé laloky, nízko nesený, kolmý nebo zcela zavřený ocas (PAVEL et TULÁČEK, 2006).

Plemeno českých slepic se vyskytuje také ve zdobněle formě, mající snášku kolem 100-120 vajec, s krémově zabarvenou až světle hnědou skořápkou. Minimální hmotnost násadových vajec je 40 g. Hmotnost kohouta do jednoho roku je 0,8 – 1 kg, u slepice 0,6 – 0,8 kg (PAVEL et TULÁČEK, 2006).

2.3.1.5 Užítkovost

Užitkovost je věc zásadní a neopomenutelná, je to důvod, proč slepice chováme. U českých slepic panuje snaha o zlepšení užitkových vlastností, tento proces je však velice zdoluhavý a náročný.

Již chovatel Škoda z počátku 20. století uvádí, že češka se spokojí „s trochou ovsu, bramborů a otrub, produktů Českomoravské vysočiny“. Přičte-li se k tomu i mnohdy primitivní ustájení, nelze se divit, že snáška byla nízká, kolem 60 až 80 vajec. Líhlo se pod kvočnami od června do září, což také snášku snižovalo (TULÁČEK, 2000).

V roce 1923 vykazaly první testy na snášku vajec v Uhříněvsi průměrnou snášku 68 vajec. Ale v roce 1930 už to bylo 171 vajec (TULÁČEK, 2000).

Před druhou světovou válkou zde bylo selekcí ustálené a hotové původní české plemeno slepic, které se mohlo zařadit mezi v té době nejužitkovější a exteriérem nejvyrovnanější plemena (ŠONKA, 2000).

PLESKAČOVÁ (1972) tuto tezi potvrzuje tabulkou, která vykazuje porovnání snáškových výsledků československých soutěží nosnosti v letech 1925 až 1938. Pro srovnání byly vedle české slepice postaveny výsledky dvou tehdejších, velmi užitkových plemen. V tabulce 1 je dobře patrný obecný nárůst průměrné snášky od roku 1925 do roku 1930.

Tabulka 1 – Porovnání výsledků užitkovosti v letech 1925 – 1938
(PLESKAČOVÁ, 1972)

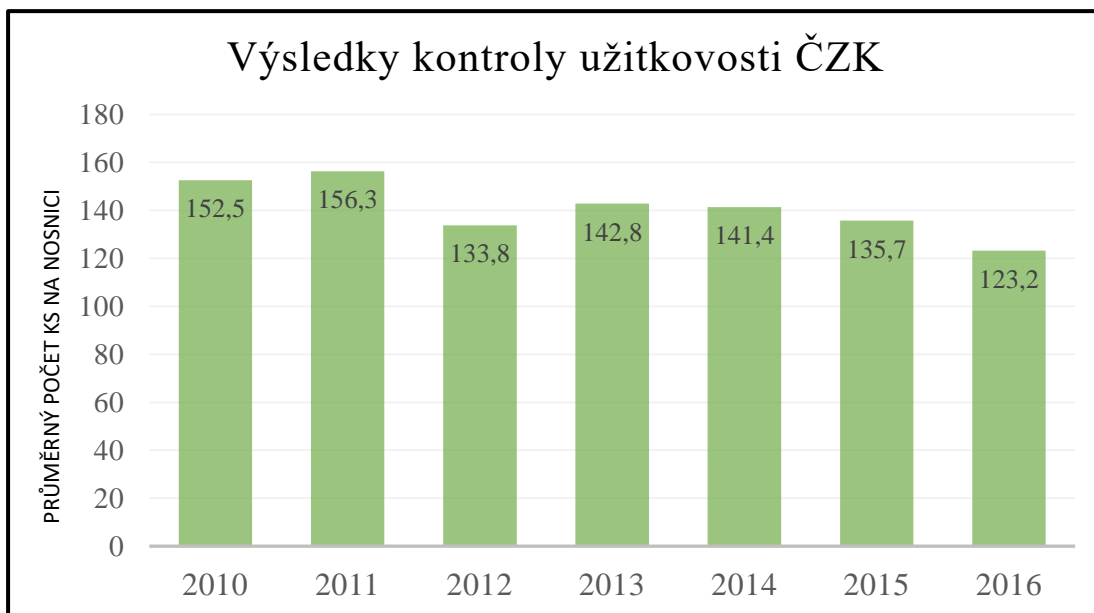
Kontrl. rok	Česká slepice		Rodajlenka		Leghornka	
	Ø snáška	Ø váha vajec	Ø snáška	Ø váha vajec	Ø snáška	Ø váha vajec
1925/26	85 ks	51,13 g	84 ks	52,84 g	88 ks	55,02 g
1929/30	172 ks	61,63 g	188 ks	59,32 g	194 ks	57,67 g
1930/31	166 ks	58,97 g	198 ks	58,31 g	167 ks	56,63 g
1932/33	166 ks	57,4 g	150 ks	53,4 g	183 ks	54,54 g
1935/36	149 ks	56,13 g	153 ks	56,23 g	160 ks	56,07 g
1936/37	133 ks	55,42 g	154 ks	55,36 g	174 ks	55,72 g
1937/38	168 ks	55,94 g	165 ks	56,22 g	166 ks	55,73 g

V revizní stanici v Soběticích v roce 1957 vykazaly dva kmeny kropek průměrnou snášku pouze 128,7 vajec o hmotnosti 54,69 gramů. Proto Československá akademie zemědělská stanovila pro léta 1953 až 1960 provést regeneraci především se zaměřením na zvýšení užitkovosti, při zachování dobrého zdravotního stavu, otužilosti a shánlivosti (TULÁČEK, 1978).

Požadovaná roční snáška je 160-190 vajec s krémovou až světle hnědou skořápkou, minimální hmotnost násadových vajec je 55 g. Kvokavost se téměř nevyskytuje (PAVEL et TULÁČEK, 2006).

Výsledky snáškových testů dle STEJSKALOVÉ (2017) z kontroly užitkovosti z uznaných plemenných chovů posledních let ukazují nejlépe současnou situaci v užitkovosti češek. Snáška má spíše mírně sestupnou tendenci:

Graf 1 – Parametry užitkovosti české slepice v letech 2010 – 2016
(STEJSKALOVÁ, 2017)



2.3.1.6 Současný stav

V současné době je chov českých slepic výhradně záležitostí menších, zájmových chovů, chová je v současnosti asi 13 chovatelů a celková populace čítá cca 700–800 zvířat. Z vývoje v posledních letech lze však usuzovat, že počty chovatelů i chovných zvířat vykazují spíše mírně sestupnou tendenci. Národního programu se účastní pouze jedenáct chovatelů, dalších pět je zařazeno v přípravném programu (STEJSKALOVÁ et al., 2017).

Chovy českých slepic byly rozdělené do tří skupin. V první, největší skupině, bylo v tomto roce 9 chovů členů Českého Svazu Chovatelů, kteří při šlechtění vzájemně spolupracují. Jejich plemenářskou práci koordinuje Klub chovatelů českých slepic, který je pověřen gescí za toto plemeno. Evidence zvířat je vedena v klubu a centrálním registru Plemenné knihy drůbeže. Zvířata v chovech jsou evidována dle čísel registračních kroužků, odděleně podle jednotlivých kmenů. Mezi jednotlivými chovy, respektive kmeny, je uplatňována koordinovaná rotace plemeníků (STEJSKALOVÁ et al., 2017).

Klub chovatelů českých slepic byl založen v roce 1958. Hlavním cílem klubu je udržení stávající populace českých slepic budoucím generacím v nezměněné podobě,

se zachováním genetické diverzity vitality a ustálení užítkovosti. Klub sdružuje i některé chovatele šumavanek. Každoročně se také pořádají speciální výstavy, kde se celé populaci odebírají vzorky DNA. Všichni členové klubu mají umožněno líhnutí kuřat zdarma, v mezinárodní testovací stanici drůbeže v Ústrašicích u Tábora (BUKOVSKÁ, 2006).

Oproti minulým rokům se snížil počet jedinců s velkými a vylukovými vadami. Ubyly především nejzávažnější vady, jako „kachní běháky“, opeřené a zelené běháky a probělení podsady kohoutů. U českých slepic tak zůstává jednou významnou vadou výrazný náznak ostruh u slepic, jejíž závažnost spočívá hlavně ve značném výskytu v populaci. (STEJSKALOVÁ et al., 2017).

Velkým rizikem pro plemeno se mohou stát epidemie některých závažných nemocí drůbeže. S nimi je spojená preventivní likvidace drůbeže v rozsáhlých oblastech. Další riziko spočívá v nenaplnění cílových stavů populace, nebo dokonce v případném dalším snížení počtů chovů a tím i chovných zvířat. Důsledkem by byl nárůst vzájemné příbuznosti zvířat a z toho vyplývající dopady inbreedingové deprese, která by v krajním případě mohla přerůst ve stadium ohrožení existence plemene. Rizikových faktorů, které by mohly takový stav způsobit je více. Vedle kolísavé oblíbenosti jednotlivých plemen u chovatelů, je to především celý soubor vlivů (ekonomických, sociologických, společenských), který postupně mění dřívější zvyklosti a jednání lidí a k chovatelským aktivitám je obecně spíše nepřátelský (PAVEL, 2017).

Současný předseda klubu češek Ing. Aleš Bukovský se zmiňuje o problémech stávajícího chovu české slepice v ČR. Cílem chovu genových rezerv české slepice není jen zakonzervování plemenných a užítkových znaků, ale udržitelné zlepšování v rámci jejího původního ekotypu. Již několik let se českým slepicím odebírají vzorky DNA (dříve krve, nyní nezralé peří), aby se zjistila genetická diverzita současné populace. Každé zúžení genetické rozmanitosti v chovu češek vede k častějšímu projevu letálních genů a zhoršení schopnosti adaptace na změny prostředí. Díky poznatkům současné vědy se nám nabízí poněkud nové způsoby uchování naší češky. Jedná se o metodu poněkud statickou, *ex situ*. Princip spočívá v kryokonzervaci genetického materiálu. U většiny genových zdrojů brání širšímu rozšíření diametrálně rozdílná životnost zárodečných buněk. Tato metoda by mohla mít význam pro přežití genových rezerv při náhlých epidemiích, které by zdecimovaly stávající populaci. Přesto si myslíme, že česká zlatá kropenka může dlouhodobě přežít pouze ve společné

symbióze s chovateli v původním prostředí, tak jak to bylo po stovky let (BUKOVSKÝ et BUKOVSKÁ, 2008).

2.3.2 Šumavanka

Druhým zástupcem českých plemen slepic je šumavanka. Tento název je používán jako oficiální a nejčastější, jinak se též můžeme setkat s názvy šumavská slepice či lidově zlatuška. Pro označení ve vzorníku plemen drůbeže se využívá zkratka ŠU. Plemeno disponuje také svojí zdobnělou formou. Zajímavostí je, že se o ní také často můžeme doslechnout jako o slepici šumavce. V tomto případě se však jedná o poněkud mylné pojmenování, název šumavka je totiž přiřazen k jinému českému plemenu – ovci šumavské.

Glenn Drowns se ve své příručce pro chovatele zmiňuje o slepici šumavance jako ohroženém plemeni drůbeže v České republice, které se chová jen v omezené míře (DROWNS, 2014). Jedná se o velmi odolné a shánlivé slepice, vyznačující se dobrou zimní snáškou. Šumavanky výborně snášejí tvrdé klimatické podmínky a zimu, neomrzají jim hřebínky. Velice dobře dokáží zužitkovat velký výběh, ale dají se chovat i na menších prostorech. Oproti českým slepicím jsou klidnější a dají se lépe ochočit (PROMBERGEROVÁ, 2012).

Jedná se o středně těžké, kombinované plemeno slepic, které vzniklo cílevědomou prací českých drobnochovatelů po konci 2. světové války (MAJERČIAK et al., 1992). Šumavanky byly vyšlechtěné ze zbytků původních krajových šumavských slepic, českých slepic zlatých kropenatých, žlutých plymutek, rodajlendeck, hempšírek a vyandotek. Vynikají rychlým opeřováním, růstem a dobrou zmasilostí. Barva kůže je bílá (PAVEL et TULÁČEK, 2006).

Václavovský a kol. poukazují na skutečnost, že šumavanky jsou nositelem zlatého faktoru “s“, je možné využít tento faktor pro vytvoření colorsexingového potomstva při křížení s plemeny se stříbrným faktorem barvy opeření (VÁCLAVOVSKÝ et al, 2000).

2.3.2.1 Historie plemena

V období těsně po druhé světové válce žil v šumavské vesnici Štěpanice nedaleko Hartmanic chovatel František Řechtáček. Brzy ho zaujalo tamní horské plemeno slepic, kterého v té době bylo už žalostně málo. Rozhodl se toto plemeno zachránit (MIKUŠKA, 1984). Sám Řechtáček ve svém článku píše o šumavském plemenu žlutých slepic, které se podle svědectví starých usedlíků vyznačovalo otužilostí a zimní snáškou. Po druhé světové válce a odsunech Němců v pohraničí chov drůbeže velmi utrpěl a zbývalo jen pár kusů těchto českých slepic. Slepice přežívaly v prázdných a vyrabovaných německých usedlostech, bez jakékoli péče. Řechtáček se tak na vlastní pěst ujal záchrany této slepice, které prý v povodí řeky Otavy nazývali zlatuškou. Obrátil se o pomoc na český svaz zemědělství a lesnictví, ministerstvo zemědělství a jednotu chovatelů, ale z nedostatku pochopení a jiné úkoly, byly odpovědi vesměs zamítavé (ŘECHTÁČEK, 1972*).

V roce 1947 se ze zbytků posbíraných slepic vylíhla první kuřata. Do chovu byly přikříženy wyandotky, hempšírky a plymutky. Slepice se v exteriéru za tři roky do jisté míry ustálily, a tak mohl vzniknout první plemenný popis (ŘECHTÁČEK, 1972*). Už v roce 1950 vystavoval Řechtáček výsledky své práce na chovatelské výstavě v Plzni, kde slepice dostala jméno šumavanka. Za pět let vyšlechtil i šumavanku zakrslou (MIKUŠKA, 1984).

V té době pochopitelně doplácel chovatel Řechtáček na malé rozšíření mezi chovateli, a tak musel využívat příbuzenské plemenitby, popřípadě jiných plemen pro osvěžení krve. To vysvětluje důvod masivního přikřížení cizích plemen.

Vznikající velmi neustálenou populaci šumavanek začal Řechtáček naneštěstí šířit po českých chovech. Každý chovatel však na neustálenost reagoval jiným způsobem, a tak byla v roce 1986 situace šumavanek žalostná. Probíhalo neřízené křížení s plymutkami a wyandotkami a výsledkem byly slepice typově naprosto odlišné a se špatnou užitkovostí (HARČAŘÍK, 2018).

V devadesátých letech došlo k razantnímu úbytku chovatelů šumavských slepic a po rozpadu tehdejšího klubu chovatelů byla situace kritická. Miroslav Harčářík, tehdy jeden z posledních chovatelů šumavanek, popisuje, že v nastalé situaci nebylo prakticky s kým spolupracovat při šlechtění, a tak byl sám nucen několik let chovat slepice příbuzenskou plemenitbou. V roce 1995 Klub chovatelů českých slepic nabídl

spojení všem chovatelům šumavanek. Stav plemene byl však opět na pokraji zániku, čím dál více se v chovech projevovala inbrední deprese. Chovatelům tak nezbylo než znovu radikálně přikřížit jiné plemeno. Nakonec po dlouhém a pečlivém vybírání dospěli k názoru, že právě česká slepice je správnou volbou. Vzhledem k možnosti, že šumavská slepice je jeden z překřížených krajových rázů české slepice, se toto řešení přímo nabízelo. Po všech předešlých peripetiích tak vzniklo jedinečné plemeno, které se díky vnesené redukované kresbě na zlatém podkladu nepodobá žádnému jinému plemenu v Evropě (HARČAŘÍK, 2018).

2.3.2.2 Plemenný standard

Slepice je středně těžkého typu s některými znaky lehkých plemen, s typickými znaky dobré nosnice, s delším, zřetelně zavalitým, vodorovně neseným trupem a široce nasazeným růžicovitým hřebenem. Ocas je poměrně dlouhý, středně vysoko nesený, opeření je bohaté, s hustou šedou podsadou a přilehlým peřím. Hlava je středně velká, zobák kratší lehce zahnutý. Obličej i laloky červené, jemné. Oči výrazné, oranžově červené. Záda jsou delší, široká. Prsa a břicho jsou plné a široké, výrazněji osvalené. Krk je středně dlouhý s bohatým krčním závěsem. Křídla těsně přiléhají, nohy zaujímají středně vysoký postoj. Běháky mají břidlicově šedou barvu s růžovými chodidly. Hlavní plemenné znaky kohouta jsou shodné se slepicí, až na znaky podmíněné pohlavím. Mezi velké vady patří například tvar trupu lehkých plemen, vysoko nesený ocas, listový hřeben či žluté běháky (PAVEL et TULÁČEK, 2006).

Jelikož se jedná o plemeno exteriérově neustálené jsou v jednotlivých vzornících patrné výrazné rozdíly ve zbarvení. Žoha uvádí šumavanku jako sytě žlutou slepici s příměsí bronzu a bez známky černého stříkání. (ŽOHA et al., 1979) O dvacet sedm let mladší vzorník už uvádí kresbu zlatou stříkanou, a dokonce stříbrnou stříkanou (ta však prakticky neexistuje) (PAVEL et TULÁČEK, 2006). U šumavanky neustále probíhá šlechtění na ustálení zbarvení, a tak dnes po překřížení s českou zlatou kropenkou je aktuální právě zlatý podklad doplněný o redukovanou černou kresbu v krčním závěsu a ve dvou třetinách trupu.

Šumavanky se chovají také ve zdrobnělém rázu se snáškou asi 120 vajec s hnědou skořápkou a minimální hmotností násadových vajec 40 g. Hmotnost zdrobnělých šumavanek je u kohouta okolo 1 – 1,4 kg a u slepice 0,8 – 1,2 kg (PAVEL et

TULÁČEK, 2006). Zdrobnělým šumavankám se v dnešní době věnuje jen naprosté minimum chovatelů.

2.3.2.3 Užítkovost

Požadovaná snáška je 180 ks vajec o váze 58 g (PAVEL et TULÁČEK, 2006). Stejně jako u českých slepic zde panují velké rozdíly v uváděné snášce. VÁCLAVOVSKÝ et al. (2000) uvádějí průměrnou snášku 160 ks na nosnici s hmotností 55 g. V jiných knihách se lze dočíst o rozmezí mezi 150–70 vejci (MAJERČIAK et al., 1992). Podle názorů různých chovatelů lze usuzovat, že reálná snáška, při průměrné výživě je kolem 150 vajec na slepici za snáškové období.

2.3.2.4 Současný stav

V současné době obliba šumavanek mezi chovateli mírně stoupá. Jedná se o pozitivní vývoj vzhledem k tomu, že se jedná o plemeno dosud typově neustálené. Skutečnost je taková, že plemeno vyžaduje ještě spoustu šlechtitelské práce k ustálení všech požadovaných znaků.

Někteří chovatelé zabývající se šumavankami, jsou sdruženi v různých skupinách či klubech. Existuje Klub chovatelů drůbeže šumavanek, který vznikl odštěpením členů od Klubu chovatelů českých slepic, kde však v dnešní době také část chovatelů šumavanek působí. Klub chovatelů šumavanek organizuje, většinou jednou za rok, speciální výstavu zaměřenou pouze na toto plemeno. Na těchto výstavách se zjišťuje, kam se vývoj plemene ubírá a čemu je do budoucna třeba věnovat pozornost. Samozřejmostí je také sledování a kontrola nepříbuznosti chovných kohoutů a selekce nežádoucích plemenných znaků. Existuje rovněž celá řada chovatelů mimo tyto kluby (KUBÁT, 2018).

Ke dni 17.2.2018 je v Klubu chovatelů šumavanek oficiálně evidováno 20 chovatelů, zhruba třetina je však členů neaktivních. Každým rokem probíhá přijetí nováčků, což dokazuje stoupající zájem o plemeno. Chovatelé se shodují, že velkým problémem zůstává roztržitost chovatelů do mnoha menších skupin a také několik matoucích webů, zabývající se šumavankami, které odvádějí pozornost od hlavních stránek klubu a komplikují tak situaci se sjednocováním chovatelů šumavských slepic. Jelikož

šumavanky nejsou zařazeny do kontroly užítkovosti, je tedy nutné neustále urgovat chovatele šumavanek ohledně zaznamenávání užítkovosti a možných příčin poklesu či nárůstu snášky. Velkým nedostatkem je také absence jakékoli plemenné knihy, či databáze, která by dopomáhala ke zjištění příbuznosti a lepšímu šlechtění (ANONYM, 2018).

2.3.3 Ostatní podobná plemena

Bukovský (2017) uvádí zmínku o další české krajové slepici. V dobových chovatelských periodících z přelomu 19. a 20. století našel zmínku o moravské slepici chované na území Moravského markrabství v letech 1182-1918. Jednalo se o krajový ráz slepice, blízký naší české zlaté kropence. Informaci o její existenci přinesl poštovní ředitel, dopisovatel, redaktor, posuzovatel a přední odborník na chov drůbeže přelomu minulého a předminulého století Karel Škoda (1862-1927) (BUKOVSKÝ et BUKOVSKÁ, 2017).

Z dostupných střídmych informací lze usuzovat, že se jednalo pouze o jiný místní ráz české slepice.

Také v Polsku mají obdobné národní plemeno slepic nazývajících se polská zelenonožka, které je součástí programu ochrany, zařazené na seznamu FAO pro zachování genové rozmanitosti. Zelenonožky jsou velmi dobře využitelné pro chov ve velkých výbězích, kde dokáží produkovat kvalitní vejce (KRAWCZYK et al., 2011).

Své národní plemeno slepic mají také na Slovensku. Je jím slepice oravka, která byla vyšlechtěná z rodajlendeck, hempšírek, vyandotek a v roce 1990 uznána jako plemeno. Snáška činí 180 až 200 vajec s hnědými skořápkami a s hmotností minimálně 58g (WEIS et HRNČÁR, 2009). Oravka je díky svým vlastnostem, jako je shánlivost, odolnost a zimní snáška, vhodná do náročnějších podmínek (PROMBERGEROVÁ, 2012). Svými užítkovými a exteriérovými hodnotami se velmi podobá plemenu šumavanka.

Velmi podobné plemeno šumavance i oravce, je slepice drážďanka. Jedná se o slepici vyšlechtěnou po válce v Drážďanech z hempšírek, rodajlendeck a vyandotek (SCHILLE, 2006). Nutno podotknout, že i přes velké podobnosti byly jak drážďanka,

tak i oravka, vyšlechtěny později než šumavanka. Dnešní šumavská slepice se velmi odlišuje právě díky přikřížení české slepice, a tím získání mnoha odlišných znaků.

Dle vzorníku drůbeže lze hledat podobnost české slepice a nizozemské slepice drentské. Podobnost a souvislost těchto dvou plemen je zajímavá, historickou návaznost můžeme najít v kapitole 2.3.1.2 Historie plemena. Zásadním rozdílem těchto plemen jsou bíle zbarvené ušnice drentské slepice a vejce s bílou skořápkou (SCHILLE, 2006).

3. Materiál a metodika

Základním kritériem pro splnění obsahu práce byl sběr těžko dostupných informací o původních českých plemenech slepic. Primárně se jednalo o konzultaci s chovateli vybraných plemen slepic. Postupné studování a osvojování znalostí o českých plemenech slepic vyvrcholilo vstupením do klubu chovatelů šumavaneček a pořízením chovného hejna. Následovalo vlastní pozorování, hodnocení a zvážení možnosti využití českých plemen slepic.

3.1 Porovnání plemenných standardů

Plemenný standart lze definovat jako soubor určitých exteriérových znaků a vlastností, které jsou pro dané plemeno charakteristické a současně zřetelně určují odlišnosti různých plemen (PAVEL et TULÁČEK, 2006).

Realita a využití standardů je často mnohem komplikovanější. Můžeme se shledat s řadou nejasností nebo narazit na neaktuální standard. Metoda srovnání standardů nám může naznačit podobnost či rozdílnost dvou plemen. V tomto případě se jedná o srovnání standardů dvou jediných českých plemen slepic; šumavanky a české slepice. Dle porovnání lze popsat základní odchylky v exteriérech těchto dvou plemen.

Porovnání proběhlo podle oficiálního standardu exteriéru a hmotnostních tabulek ze vzorníku plemen drůbeže (PAVEL et TULÁČEK, 2006).

Tabulka 2 – Porovnání standardů české slepice a šumavanky (PAVEL et TULÁČEK, 2006)

	ČESKÁ SLEPICE	ŠUMAVANKA
1. Plemenný typ:	slepice lehkého typu, středního tělesného rámce	slepice středně těžkého typu s některými znaky lehkých plemen, s typickými znaky dobré nosnice
2. Hlava:	menší, kratší , lehká, méně klenutá, jemně formovaná VV: těžká, hrubá	středně velká , lehce klenutá, VV: velmi malá, hrubá
- zobák:	kratší, lehce zahnutý, břidlicový až tmavě rohový se světlejší špičkou	kratší, lehce zahnutý; rohový, VV: žlutý pigment
- hřeben:	listový ; středně velký, spíše nižší, jemné struktury, s 5 - 7 užšími zuby, praporek je od týlu mírně zvednutý, VV: velký, hrubý	růžicový ; široce nasazený, trn sleduje linii týlu, aniž by k němu přiléhal, VV: úzký, vysoko zvednutý trn
- obličej:	červený, jemné tkáně, mírně porostlý jemnými peříčky	červený, mírně ochmýřený
- ušnice:	červené, jemné, malé, podlouhlé, mírně svráštělé, VV: velké, hrubé	červené, podlouhlé, jemné, mírně svráštělé
- laloky:	menší, vejčitého tvaru, dobře zaoblené, jemné tkáně, VV: dlouhé, kornoutovité	středně velké, oválné, dobře zaoblené, jemnější tkáně, VV: dlouhé, kornoutovité
- oči:	výrazné, oranžové, červené až hnědočervené, VV: světle žluté	výrazné, oranžově červené až červenohnědé, VV: žluté hnědé
3. Trup:	středně dlouhý , poměrně hluboký, dobře osvalený, válcovitého tvaru, jen mírně zvednutý, VV: krátký, vysoko nesený	delší , hluboký, zřetelně zavalitý , téměř vodorovně nesený, VV: drobný, krátký, úzký, trojúhelníkový
- záda:	středně dlouhá, poměrně široká, k ocasu mírně skloněná, s bohatě opeřeným sedlem	delší, zejména v ramenou široká, plynulou křivkou navazující na krk a pozvolna stoupající do bohatě opeřeného sedla, VV: krátká, úzká, zlom v linii sedla
- prsa:	široká, plná, dobře klenutá	široká, plná, dobře klenutá, výrazně osvalená , VV: plochá
- břicho:	přiměřeně vyvinuté, plné	široké, plné
4. Krk:	kratší , lehce zahnutý, s bohatým krčním závěsem	středně dlouhý , s bohatým krčním závěsem, plynule přechází do linie zad
Křídla:	středně dlouhá, silná, vodorovně nesená, těsně přilehlá	středně dlouhá, výše nasazená, těsně přilehlá

	ČESKÁ SLEPICE	ŠUMAVANKA
Ocas:	středně dlouhý, výše nesený , široce nasazený pod úhlem asi 45 - 60°, vějířovitě rozevřený, s rejdrováky převážně zakrytými bohatými, dlouhými, širšími a u kohouta výrazně zahnutými srpy, VV: velmi nízko nesený, nebo naopak kolmý, zcela sevřený	poměrně dlouhý, široce nasazený pod úhlem asi 40°, plynule vycházející z linie sedla, částečně rozevřené rejdrováky jsou u kohouta zakryté delšími dobře zahnutými srpy, VV: krátký, kulovitě uzavřený, vysoko nesený
Nohy:	postoj spíše nižší, VV: velmi vysoký postoj	nižší až středně vysoký postoj, VV: vysoký postoj
- holeně:	středně dlouhé, zřetelně vystupující, dobře opeřené	středně dlouhé, dobře zmasilé
- běháky:	kratší, nejvýše středně dlouhé, jemnější, břidlicové s rohovými drápkami, VV: hrubé	kratší až středně dlouhé, břidlicově šedé s narůžovělými chodidly a rohovými drápkami, VV: dlouhé, zelené, masové, žluté
5. Opeření:	kratší, poměrně široké, velmi dobře přilehlé VV: řídké	poměrně bohaté ale přilehlé, s hustou podsadou, spíše tvrdší struktury, VV: řídké, podušky

Tabulka 3 – Požadovaná hmotnost české slepice (PAVEL et TULÁČEK, 2006)

Hmotnost české slepice v kg				
do 1 roku:	kohout	2,0 - 2,4	min. 1,7	max. 2,9
	slepice	1,7 - 2,1	min. 1,4	max. 2,6
nad 1 rok:	kohout	2,3 - 2,8	min. 1,9	max. 3,3
	slepice	2,0 - 2,5	min. 1,6	max. 3,0

Tabulka 4 – Požadovaná hmotnost šumavanky (PAVEL et TULÁČEK, 2006)

Hmotnost šumavanky v kg				
do 1 roku:	kohout	2,6 - 3,1	min. 2,3	max. 3,6
	slepice	2,2 - 2,7	min. 1,9	max. 3,2
nad 1 rok:	kohout	2,9 - 3,6	min. 2,5	max. 4,1
	slepice	2,4 - 3,1	min. 2,0	max. 3,6

3.2 Hodnocení vlastního chovu

Při hodnocení plemena se využívá nejen oficiálního standardu exteriéru a užitkovosti, ale také pomocí výstav a posouzení kvality zvířete školeným posuzovatelem. Ten prochází individuálně každé zvíře a pomocí oceňovacího listu drůbeže zapisuje hodnocení. V listu je zaznamenáno místo konání výstavy, plemeno, pohlaví, číslo kroužku a datum. Vlastní hodnocení se dělí do šesti částí. Každá část zahrnuje charakteristiku dané části zvířete a bodové hodnocení od nuly do pěti, kdy pět je nejlepší. Dohromady se spočítá bodový průměr a dle hodnocení pod tabulkou se udělí výsledná třída daného zvířete <http://www.cschdz.eu/> (2018).

V hodnocení vlastního chovu bylo přistoupeno k porovnání vybraných kusů chovného hejna šumavanek dle oceňovacích listů Českého svazu chovatelů ze speciální výstavy na Kladně ze dne 29. 10. 2017. Dále byla v chovu hodnocena užitkovost požadované snášky a hmotnosti. Vyhodnocení snáškového testu za rok 2017 a zkušenosti s vlastním chovem dopomůžou k posouzení vhodnosti využití v soukromých malochovech či v ekologickém zemědělství.

Tabulka 5 – Oceňovací list drůbeže (<http://www.cschdz.eu/>, 2018)

ČSCH - OCEŇOVACÍ LIST DRŮBEŽE		
Výstava:	dne:	Třída:
Plemeno:		
Pohlaví:	Hmotnost:	Známka:
Č. kroužku:	Ročník:	
Přednosti	Vady	
1. Plemenný typ, rámec, pohlavní výraz, konstituce		
2. Hlava		
3. Trup		
4. Krk, křídla, ocas, nohy		
5. Peří - charakter, zbarvení		
6. Stavba kostry, kondice, zdraví, péče chovatele		

4. Výsledky a diskuze

4.1 Porovnání plemenných standardů

Při porovnání standardů dvou českých plemen slepic je dobře znatelný rozdíl a shody těchto plemen. Základní a naprosto největší a nejdůležitější rozdíl je v plemenném typu. Češka je typický zástupce lehkých plemen, podobně jako vlaška či leghornka. Celá jejich konstituce je drobnější a váha tudíž podstatně nižší než u středně těžkých plemen. Právě šumavanka je zástupcem těchto středně těžkých plemen slepic. Vyznačují se robustní a širokou konstitucí těla a větším osvalením. Hlava české slepice je menší a jemnější než u šumavanky. Zásadní rozdíl je typ hřebenu. Česká slepice má typický listový hřeben, za to šumavanka má hřeben růžicový. Právě růžicový hřeben dává základ pro vyšší otužilost, protože v zimě neomrzá. Obličej a laloky obou plemen jsou velmi podobné. Trup šumavanky je oválného tvaru a delší než u české slepice. Prsa a nohy šumavanky jsou více osvalené. jedná se o kombinované plemeno, a tudíž oproti češce dominuje právě masná užitkovost. S tím souvisí hmotnosti obou plemen. Šumavanka svým středně těžkým typem jasně dominuje v masné užitkovosti nad lehkou českou slepicí, což dokazuje i porovnání tabulek s požadovanou hmotností. Česká slepice jako lehký nosný typ by měla zase převažovat svou snáškou, ale realita je bohužel jiná a snáška obou těchto plemen se pohybuje v podobné rovině.

Ve zbarvení jsou obě plemena odlišné, neboť česká slepice má mnoho barevných rázů. Ráz zlatý kropenatý je však díky křížení šumavanky s českou velmi blízký šumavanskému rázu stříkané redukované kresby na zlatém podkladu.

Obecně lze říci, že obě plemena jsou si velmi blízká z důvodu přilítí krve české slepice do chovu šumavanek. V dnešní době se u šumavanek často můžeme shledat s projevem znaků slepice lehkého typu. Bohužel se tento nešvar poměrně rozšířil a úkolem chovatelů šumavanek je šlechtění a udržení typu středně těžkého. U obou plemen potom trvá problém se sníženou užitkovostí, kdy prakticky v žádném chovu nedochází k dosažení minimální požadované snášky vajec, viz kapitola 4.2.1 Hodnocení užitkovosti. V dnešní době, kdy právě výkon je nejdůležitější aspekt pro výběr plemene, je to nemilé zjištění. Osobně to považuji za velký, možná vůbec největší problém národních plemen v dnešní době. Můžeme být hrdi při chovu těchto

plemen, můžeme hovořit o neustálenosti barvy, či stavby těla, ale nakonec to bude opět snáška, která bude plošně rozhodující.

4.2 Hodnocení vlastního chovu podle standardu

Pro objektivní posouzení a vyhodnocení plemena šumavanek jsem v roce 2016 založil vlastní chov v obci Staré Hodějovice, nadmořské výšce 474 metrů. Toto plemeno jsem zvolil nejen kvůli národní hrdosti, ale také z očekávání deklarované otužilosti a nenáročnosti. V září roku 2016 se mi podařilo sehnat první čtyři kuřice. Slepice na konci ledna dalšího roku začaly snášet vejce a nesly dobře a pravidelně i v největších mrazech. Pobyt venku nedělá slepicím žádné problémy a díky přisedlým růžicovým hřebenům nehrozí omrzliny.

S příchodem jara se dalo poznat značné zužitkování většího výběhu s možností pastvy. Slepice výborně prospívaly a podařilo se mi získat vhodného kohouta. V dubnu jsem odchoval první kuřata, která jsem po dvou měsících vyndal z odchovny a vytvořil společný venkovní kmen se zbytkem slepic. Kuřata trávila 90 % dne ve velkém výběhu, kde dokázala zužitkovat travní porost a nebyl žádný problém se sloučením mladých a starších slepic. Zajímavostí je typický pohyb celého hejna a celková shánlivost šumavanek, doprovázená o dozor kohouta nad slepicemi, který v okamžiku nebezpečí hlasitě upozorní celé hejno. Na celém hejnu je dobře viditelná oblíbenost pobytu slepic v křovinách, poukazující na pozůstatek obranných vlastností starých krajových slepic.

Pro posouzení ustálenosti plemene bylo zvoleno pět vybraných slepic šumavanek z vlastního chovu. Pro co největší objektivitu bylo srovnání zaměřeno na stejně staré slepic. Posouzení proběhlo pomocí oceňovacích listů drůbeže, kterými byly tyto slepice ohodnoceny v roce 2017. Ze vzniklé tabulky je dobře viditelná problematika neustálenosti tohoto plemene. Hodnotitel každý kus důkladně prohlédl a každou větší vadu zapsal.

Tabulka 6 – Porovnání oceňovacích listů pěti šumavanek z chovu

	Číslo kroužku	898	900	904	10916	10923
VADY	Plemenný typ, rámec, konstituce	menší rámec	lehčí typ			
	Hlava	hrubší perlení na hřebeni	zvrásnění hřebene	jemnější hlava	zvednutý trn, hrubší ušnice	spadlý trn
	Trup	kratší, užší, méně klenutý	kratší, užší, méně klenutý	výrazně kratší trup		
	Krk, křídla, ocas, nohy		delší, širší ocas		užší ocas	
	Peří - charakter, zbarvení	málo kreslená přední část trupu	méně kresby v přední části trupu	nevyrovnaná kresba, černá podsada	málo redukováná kresba	tmavší barva, málo kresby v závěsu
	Stavba kostry, kondice					

U kategorie plemenný typ se často můžeme setkat se slepicemi lehčího typu, který se v plemenu prosazuje díky přikřížení češky. U hlavy jsou nejčastější problémy s hřebenem. Dokonce čtyři z pěti vybraných slepic mají vadu hřebene. Neduhy trupu jsou ve většině případů zaměřeny na příliš krátký trup. Krk, křídla a nohy mají jen zanedbatelné odchylky. Naprosto zásadní je ale zbarvení a kresba peří. Každá tato vybraná slepice má nějakou odchylku jako tmavší barva, méně či více kresby. Tento problém je bohužel protkán celou populací šumavanek a standardizovaných kusů je opravdu jen velmi malé množství. Až příliš mnoho chovatelů se zdržuje mimo klub chovatelů šumavanek, a tak dochází k neodbornému a neřízenému množení nevhodných kusů a tím pádem šíření nežádoucích genů.

Přes veškerou snahu cílevědomých chovatelů na ustálení plemene šumavanka a případné zařazení do Národního programu je v současné době situace nepříznivá. Po existenčních problémech této slepice a velkým podílem přikřížení cizích plemen slepic je šumavanka velmi mladým plemenem a bude ještě nějaký čas trvat, než se podaří ustálit ve všech plemenných znacích, zbarvení a v kresbě.

HARČAŘÍK (2018) tvrdí, že bude v budoucnosti nutné sledovat v plemenářské práci vzájemné vztahy a vazby jednotlivých znaků kresby mezi oběma pohlavími populace šumavanek, protože ta v sobě zahrnuje různé genotypy různých plemen. Harčářík předpokládá, že se v tomto směru bude standard šumavanek dále vyvíjet

Právě důvod neustálenosti exteriéru plemene vidím jako hlavní problém pro zařazení šumavanky do genových rezerv. Snad se v budoucnu podaří naplnit cíl, stabilizovat plemeno a až poté lze uvažovat o zařazení plemene do Národního programu. Šumavanka by si to jistě zasloužila.

4.2.1 Hodnocení užítkovosti

Vybrané kusy, u kterých byly porovnávány oceňovací listy, byly zváženy pro zjištění hmotnosti. Zjištěné výsledky potvrdily, že slepice lehčího typu, které jsou velmi podobné české slepici, nedosahují požadované hmotnosti dle standardu, a tak je nevhodné zařadit je do chovu k další reprodukci. Jedná se zejména o slepice s kroužky 898 a 900. Naopak č.10916 a 10923 a také 904, byly hodnotiteli posouzeny příznivěji po stránce exteriéru a splnily také požadovanou hmotnost. Předpokládá se, že by se měli využít v další plemenitbě.

Tabulka 7 – Porovnání hmotnosti vybraných šumavanek z chovu

Číslo kroužku	898	900	904	10916	10923
Hmotnost - kg	2,4 kg	2,2 kg	2,7 kg	3,0 kg	2,9 kg

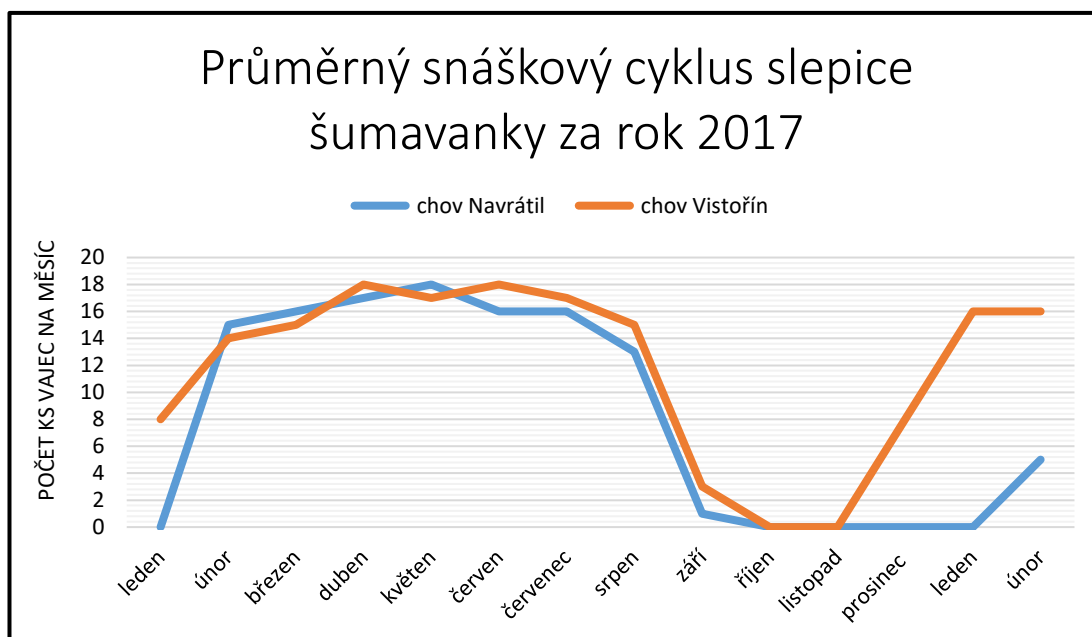
Snáška u slepic v chovu se začátkem září 2017 rázně zastavila a následovalo přirozené přepeřování. Během měsíce staré slepice obměnily svůj pokryv těla, ale snášet začaly až za šest měsíců po přepeření, tedy opět až v únoru 2018. Takhle dlouhá pauza měla za následek výslednou průměrnou snášku pouhých 112 ks vajec na nosnici.

Půl roku dlouhá odmlka ve snášce není obvyklá. Po odebrání vzorků trusu a parazitologickém vyšetření se ukázalo, že všechny kusy mají silné zamoření heterakidózou drůbeže, tedy roupem kuřím s infekčním agens-histomonózou. Po

krátké době se začaly u slepic objevovat zdravotní problémy, jako krvavý trus, škytání či otoky hlavy. Problém byl zapříčiněn začátečnickou nezkušeností, totiž pořízením slepic z velmi nezdravého chovu, a tudíž spolu se slepicemi zavlečením těchto parazitů. Průběh onemocnění zůstával skrytý, neboť slepice s červy dokáží poměrně úspěšně bojovat, na první pohled je stav nezměněný, ale právě užitkovost je snížena. Po přeléčení se situace zlepšila, slepice se do čtrnácti dnů roznesly. Pro porovnání byl vyšetřen trus slepic z chovu Jiřího Vistořina z Jindřichova Hradce, který zaznamenal o polovinu kratší snáškovou přestávku, a kontaminace byla nulová.

Pro porovnání byl vytvořen graf znázorňující rozdíl mezi dvěma chovy šumavanek. Do tohoto malého snáškového testu byl zařazen vedle mého chovu, také chov pana Jiřího Vistořina. Oranžová křivka ukazuje předpokládanou snášku v průměrném chovu běžného chovatele (149 ks vajec). Křivka modrá z mého chovu je ovlivněna zhoršeným zdravotním stavem nosnic (112 ks vajec).

Graf 2 – Porovnání užitkovosti chov Navrátil a chov Vistořin



4.3 Posouzení vhodnosti plemen pro ekologické zemědělství

Šarapatka a Urban ve své publikaci poukazují na zajímavou formu ekologického chovu původních (autochtonních) regionálních plemen drůbeže. Podobná forma chovu by se jistě uplatnila i v podmínkách jiných zemí, mohlo by to znamenat významný příspěvek k zachování biodiverzity i v této oblasti (ŠARAPATKA et URBAN, 2006). Také to je příležitost pro česká plemena slepic. O současných možnostech chovu slepic v ekologickém zemědělství informoval doc. Ing. Lukáš Zita, Ph.D., který mezi plemena vhodná zařadil právě české slepice a šumavanky (HONSOVÁ, 2015). Kromě toho, že v sobě zahrnují vlastnosti původního plemene, kterými žádné kulturní plemeno neopývá, je fascinující jejich temperament a svobodomyšlnost. Je to ideální plemeno do volných výběhů. Jejich unikátní zbarvení, které není u žádného jiného plemene na světě (pokud nepochází z českých slepic) jim dává ve volné přírodě velmi dobrý předpoklad odolnosti vůči predátorům (BUKOVSKÁ, 2006).

Z tohoto pohledu se jedná o velice vhodná plemena pro různá alternativní zemědělství nejen v České republice. Nedoceněné vlastnosti, které se u většiny ostatních plemen v takové kombinaci a v tak velké míře nevyskytují, předurčují česká plemena slepic jako mimořádně vhodná pro podmínky různých tradičně pojatých volných chovů, ekologických chovů, a to nejen v čistých populacích, ale i k případnému využití při šlechtění plemen jiných. Nižší snáška je kompenzována nižší spotřebou krmiva a nenárocností. Z důvodu nižší snášky, než u hybridů či jiných výkonných plemen (cca 150 ks oproti 280 ks vajec), nedoporučuji česká plemena pro farmu s primární produkcí biovajec. Naopak důležitou roli mohou tato plemena zaujmout jako vedlejší zájem rodinných farem, zaměřených na produkci jinou. Mnoho ekologických farem chová jako doplněk několik desítek slepic, které se mohou volně pohybovat a za minimum práce a nákladů se dokáží odvděčit samostatností a vejci. Šumavanky a češky jsou právě pro tento úkol vhodné. Tůmová et al. ve svém měření zjišťuje, že nižší hodnoty vykazovala snáška slepic chovaných v klecích. Negativní vliv na snášku mají i podmínky, protože česká slepice není určena do intenzivních ustájení, ale měla by být chována výběhovým způsobem (TŮMOVÁ et al., 2014). Tuláček připomíná, že české slepice odchované v omezeném výběhu mohou trpět kanibalismem. Jejich stav nebude dobrý a budou ve stresu (TULÁČEK, 2000). Prombergerová uvádí, že

české slepice jsou pro své užitečné vlastnosti přímo předurčené pro extenzivní chovy. Hodí se i do drsnějších vyšších poloh s delší zimou, na samoty a do blízkosti lesů (PROMBERGEROVÁ, 2012).

Pro vyšší zeměpisné polohy a drsnější podmínky lze jednoznačně doporučit zejména šumavanku. Například na Šumavě existuje mnoho ekofarm zaměřených na chov skotu či ovcí a není nikdo, kdo by v místních podmínkách založil větší chov slepic. Šumavanka by z tohoto pohledu mohla být velmi vhodným řešením. Předseda Klubu chovatelů šumavanek potvrzuje, že v tvrdých až extrémních podmínkách Šumavy se u této slepice zákonitě muselo jednat o plemeno živého temperamentu, s konstituční pevností a otužilostí. S přihlédnutím ke způsobu krmení dřívějších dob musela být i velice shánlivá, a s tím souvisela i nutnost velké ostražitosti až plachosti, aby se zachránila před množstvím predátorů (HARČAŘÍK, 2018). Možnost vzniku menší biofarmy šumavanek jediné svého druhu, a ještě v oblasti Šumavy, by jistě mohl být i zajímavý marketingový tah, který by zaujal nejednoho zákazníka či turistu. Takto vyprodukované vejce by mohlo například získat status regionální potraviny a tím zvýšit svou cenu.

4.3.1 Vhodnost českých plemen slepic pro malochovy

Mnozí farmáři a někteří drobnochovatelé, nejen v Čechách, stále chovají svou vlastní drůbež pro výrobu vajec a masa. Většina z nich nakupuje komerční křížená plemena slepic a udržuje je v polointenzivních podmínkách na svých dvorcích a zahradách (LICHTENBERG et al., 2017). Nejoblíbenějším systémem chovu slepic u drobnochovatelů je využití dostupného volného prostoru, na kterém se slepice chovají v malých hejnech 5-20 ptáků a krmí se hlavně obilovinami a kuchyňskými zbytky s doplněním o pastvu. Vejce z domácí produkce jsou levnější než ekologicky vyrobené vejce a jsou velmi oblíbené u českých spotřebitelů, kteří rádi dají přednost odkoupení přebytků domácích vajec, před často dražšími a neoblíbenými vejci z velkochovů. Prodej biovajec v České republice prokazatelně naráží na problém vysokých cen, a tudíž menší zájem zákazníků. Proto čím dál více stoupá obliba domácích chovů slepic a prodeje vajec ze dvora. Jedním z důvodů může být určitý trend, který se v poslední době projevuje, spočívající ve snaze zvýšit podíl zabezpečení potravin v rámci možností z vlastních zdrojů, ať již z ekonomických důvodů, nebo z očekávání lepší

kvality (PAVEL, 2017). Právě šumavanka a česká slepice jsou vhodnými plemeny pro tento typ chovů. Zejména v podmínkách, umožňujících chov na větších prostranstvích jako jsou zahrady a travnaté dvory, se chov začne díky shánlivosti slepic ekonomicky vyplácet. Slepice daleko lépe využijí zelený porost v krmné dávce. Ještě více markantní je chov v drsnějších klimatických podmínkách, kde každé konvenční plemeno strádá. Právě zde se uplatní nenáročnost šumavanek, perfektně připravených do zimních podmínek. Jsou známy případy, kdy šumavanky nocující v mrazu venku, našel ráno chovatel posedané na stromech a zapadané sněhem. Slepícím se však vůbec nic nestalo (HARČAŘÍK, 2017). Průměrná užitkovost se v takovýchto podmínkách skloubí s mimořádnou nenáročností a dohromady plně uspokojí místní chovatele. Velmi zajímavou alternativou na zvýšení rentability chovu je prodej násadových vajec. V dnešní době je prakticky nemožné sehnat kvalitní kusy jinak, než koupí a následným líhnutím vajec. Při cenách, které se pohybují okolo 15 Kč za násadové vejce, se výnosy chovu mohou rapidně zvednout. Další ekonomickou motivací jsou dotace určené pro chovatele ČZK v národním programu. Česká plemena slepic ale mohou přinášet i jiné radosti než jen snášku vajec. Každý chovatel má možnost, a částečně nepsanou povinnost, vstoupit do klubu chovatelů a zapojit se aktivně do šlechtění českých slepic a šumavanek. Může tak přispět ke šlechtnému a vlasteneckému cíli zachování oněch českých národních plemen. Mimo to se může také účastnit výstav a sbírat ocenění. PAVEL (2017) vidí těžiště praktického využití českých plemen v současnosti a také v budoucnosti výhradně v drobných chovech. Neměli bychom opomenout také další přednost, kterou je zajímavý a originální exteriér slepic. Ten navíc nejen uspokojuje estetické nároky svých chovatelů, ale v okolí zemědělských usedlostí a vesnických domků je také schopen vhodně doplňovat kolorit místní krajiny. Původní česká plemena možná nějaký čas vydrží v záložních chovech v Uhříněvsi, ale trvale udržitelný rozvoj je možný pouze v prostředí, odkud pochází. A to jsou drobní chovatelé na našem venkově. Chovat původní plemena hospodářských zvířat „velkokapacitně“ jde proti jejich přirozenému etologickému chování (BUKOVSKÝ et BUKOVSKÁ, 2011).

5. Závěr

Největším problémem současné populace staročeských slepic je užitkovost. Každý chovatel či podnikatel musí zvážit nižší výkonnost oproti moderním nosným hybridům, které dokáží snést ročně o sto kusů vajec více. Chovatelé se tedy mnohdy přikloní k ekonomicky výhodnější volbě. Z toho také pramení příliš malý počet chovatelů těchto plemen. Je proto potřeba zvážit možnosti a funkčnost finanční podpory národních plemen. U šumavanky komplikuje situaci neustálenost plemena, a tudíž i problém se zařazením do Národního programu zachování genových rezerv. Jistá podpora sice existuje u plemena česká slepice, ale všeobecnému trendu úbytku chovů nedokáže zabránit. Úplně jiná atmosféra vládne ve většině sousedních evropských států, od kterých si musíme vzít příklad. Klíčem k úspěchu by mohlo být využití obou českých plemen slepic v ekologicky hospodařících podnicích, které jsou mimo jiné zaměřeny i na chov krajových plemen slepic. Zejména pak farmy položené ve vyšších polohách a tvrdších klimatických podmínkách, mohou využít tato otužilá plemena jako ideální variantu. V konečném důsledku však bude nejdůležitější chov u drobnochovatelů, na kterých i v dnešní době závisí celá existence a vývoj těchto plemen. Tito chovatelé, kteří mají dostatek prostoru, mohou dobře zužitkovat samostatnost a nenáročnost těchto slepic a jejich práce bude hrát zásadní roli v zachování národních plemen i pro budoucí časy. Dnešní strategie chovatelů českých plemen slepic je prioritně zaměřena na šlechtění exteriéru. Domnívám se však, že obezřetnost je v tomto směru na místě, neboť pro kýžený vzhled dochází ke snižování užitkovosti a ta je v konečném důsledku to nejdůležitější. Bylo by na místě povznést se nad osobní ambice a úspěchy, a pracovat na zlepšení spolupráce mezi chovateli. Neměli bychom si nechat mezi prsty proklouznout odkaz našich předků, který jsme po nich převzali.

7. Přehled použité literatury a zdrojů

ANDERLE, Vojtěch. *Parametry užitkovosti u české slepice zlaté kropenaté*. Brno, 2014. Diplomová práce. Mendelova univerzita v Brně, Agronomická fakulta.

ANONYM: KLUB CHOVATELŮ ŠUMAVANEK. *Zápis z Výroční členské schůze Klubu chovatelů šumavanek*. 2018.

BERKOVEC, J., 1969: *Plemena drůbeže*. ČS SCHDD, Praha, 1969.

BROUČEK, Jan. *Technologie a technika chovu drůbeže při splnění podmínek welfare: certifikovaná metodika*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2011. ISBN 978-80-7394-337-0.

BUKOVSKÝ, Aleš a Daniela BUKOVSKÁ. Co spojuje Markétu Přemyslovnu s tajemným národem Etrusků. *Chovatel*. Český svaz chovatelů, 2008, (5). ISSN 0323-1534.

BUKOVSKÝ, Aleš a Daniela BUKOVSKÁ. Původní hospodářská zvířata představují živý poklad z Čech. *Drůbežář hydinář: odborný časopis pro chovatele, producenty drůbeže a veterinární lékaře*. Praha : Českomoravská drůbežářská unie, 2011.

BUKOVSKÝ, Aleš a Daniela BUKOVSKÁ. Vzpomínka na moravskou slepici. *Chovatel*. 2017, (8).

BUKOVSKÁ, Daniela. Živý poklad z čech: 1.díl-česká slepice zlatá kropenatá. *Fauna*. 2006, **17**(21).

Český svaz chovatelů [online]. [cit. 2018-04-02]. Dostupné z: <http://www.cschdz.eu/>

DÜRINGEN, B., *Die Geflügelzucht nach ihrem jetzigen rationellen Standpunkt*, Paul Darey, Berlin, 1886

DLOUHÝ, Josef a Jiří PETR. *Ekologické zemědělství*. Praha: Nakladatelství Brázda, 1992. ISBN 80-209-0233-3.

DROWNS, Glenn. *Chov drůbeže*. Přeložila Eva HOROVÁ. Praha: Knižní klub, 2014. Příručka pro chovatele. ISBN 978-80-242-4212-5.

FÜRST, František. *Přátelé a chovatelé České zlaté kropenky se sdružují!*. Archiv klubu chovatelů Šumavanek. Jednota chovatelů drobného zvířectva Praha. Dobřichovice, 1957.

HARČAŘÍK, Miroslav. 2017. Ústní sdělení.

HARČAŘÍK, Miroslav. *Historie šumavanek* [online]. [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: www.nasamotebezlesa.cz

HONSOVÁ, Hana. Možnosti pro ekologické chovy. *Farmář*. 2015, (11).

HÖNIGOVÁ, Jana. *Využití vybraných plemen zvířat zařazených do genetických rezerv v ekologickém zemědělství*. 2013. Bakalářská práce. Mendelova univerzita v Brně, Agronomická fakulta.

KOUSALOVÁ, Vlasta. O českou slepici. *Naše Drůběž*. Praha, 1928, **IV**.(6.).

KRAWCZYK, Józefa, Zofia SOKOŁOWICZ a Beata SZYMCZYK. Effect of housing system on cholesterol, vitamin and fatty acid content of yolk and physical characteristics of eggs from Polish native hens. *Arch.Geflügelk*. Stuttgart: Verlag Eugen Ulmer, 2011, **75**(3), 151-157. ISSN 0003-9098.

LEDVINKA, Zdeněk, Lukáš ZITA a Eva TŮMOVÁ. *Vybrané kapitoly z chovu drůbeže*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2008. ISBN 978-80-213-1852-6.

LICHTENBERG, Elinor M. et al. A global synthesis of the effects of diversified farming systems on arthropod diversity within fields and across agricultural landscapes. *Global Change Biology* [online]. 2017, 23(11), 4946–4957 [cit. 2017-10-27]. DOI: 10.1111/gcb.13714.

MAJERČIAK, Pavel. *Uchovávanie a využitie génových rezerv v chove hospodárskych zvierat: studie odboru živočišné výroby AZV ČSFR*. Praha: Akademie zemědělských věd ČSFR, 1992. Sborník Akademie zemědělských věd ČSFR. ISBN 8070020334.

MALÍK, Vladimír. *Atlas malých hospodárskych zvierat*. Bratislava: Príroda, 1990. ISBN 80-07-00254-5.

MAREK, Jan a Markéta LIDICKÁ. *Alternativní způsoby chovu nosnic: (studijní zpráva)*. [1. vyd.]. Praha: ÚZPI, 1994. Studijní informace : živočišná výroba.

MÁTLOVÁ, V., *Genetické zdroje* [online]. 2017. [cit. 2017-11-24]. Dostupné z: <http://www.genetickezdroje.cz>

Metodický pokyn pro ekologické zemědělství. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 1995. ISBN 80-7084-130-3.

Ministerstvo zemědělství, 2018 *Rámcová metodika pro Národní program uchování genetických zdrojů zvířat* [online]. [cit. 2018-03-09]. Dostupné z: www.genetickezdroje.cz

MOUDRÝ, Jan. *Ekologické zemědělství: vysokoškolská učebnice*. Č. Budějovice: ZF JU, 2007. ISBN 978-80-7394-046-1.

PAVEL, Ivan a František TULÁČEK. *Vzorník plemen drůbeže*. Brno: Český svaz chovatelů, 2006. ISBN 5489-329-559-22.

PAVEL, Ivan. Metodika uchování genetického zdroje zvířat: Česká slepice zlatá kropenatá. In: *Národní referenční středisko pro genetické zdroje zvířat* [online]. 2018 [cit. 2018-01-29]. Dostupné z: <http://www.genetickezdroje.cz>

PETER, Vladimír. *Chov hydiny*. Bratislava: Příroda, 1986, s.14-25.

PLESKAČOVÁ. *Srovnání výsledků plemen ČZK, RI a LB v československých soutěžích nosnosti pořádaných v letech 1925 až 1939 Drůbežnickou Jednotou RČS*. Chrustenice, 1972.

Právní předpisy pro ekologické zemědělství a produkci biopotravin: Nařízení komise (ES) 889/2008. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2012. ISBN 78-80-7434-059-8.

PROMBERGEROVÁ, Iveta. *Drůbež na vašem dvoře*. Praha: Brázda, 2012. ISBN 978-80-209-0395-2.

ŘECHTÁČEK, František. *Obnovení šumavské slepice*. Archiv klubu chovatelů šumavanek. 1972*(jedná se předpokládaný rok).

SEDLÁK, Čestmír. Škodův odkaz. *Naše Drůbež*. Praha, 1927, III.(6.).

SCHERF, Beate D. *World watch list for domestic animal diversity*. 2nd ed. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 1995. ISBN 92-5-103729-9.

SCHILLE, Hans Joachim. *Slepice: chov a plemena*. Přeložil Anna CHALUPOVÁ, přeložil Eva CHALUPOVÁ. Praha: Euromedia Group - Ikar, 2006. ISBN 80-249-0681-3.

SCHÖNE, Fritz. *Ratschläge für die Hünnerhaltung*. Leipzig-Radebeul: Neumann Verlag, 1986. ISBN 3-7402-0005-7.

STEJSKALOVÁ, Eliška, Vlastislav MACHANDER a Milan TYLLER. Národní program zvířat: Drůbež. In: *Výroční zpráva: Národního programu konzervace a využívání genetickýcj zdrojů hospodářských zvířat a dalších živočichů využívaných pro výživu, zemědělství a lesní hospodářství*. 2017. VÚŽV Praha Uhřetěves, s. 76-77.

STEJSKALOVÁ, Eliška. *Výsledky kontroly užítkovosti drůbeže v letech 2010 - 2016*. Dostupné z: <http://www.cschdz.eu/>

ŠARAPATKA, Bořivoj a Jiří URBAN. *Ekologické zemědělství v praxi*. Šumperk: PRO-BIO, 2006. ISBN 978-80-903583-0-0.

ŠKODA, Karel. Česká kroupenka. *Naše drůbež*. (1.). 1925.

ŠONKA, František. *Drobnochovy hospodářských zvířat*. Praha: Profi Press, 2006. ISBN 80-86726-19-3.

ŠONKA, František. Genetické zdroje v chovu drůbeže: Česká zlatá kroupenka. *Náš chov*. 2000, (6).

ŠILER, Rudolf, Jaromír FIEDLER a Petr SUCHÁNEK. *Genetika drobných zvířat: kniha vysvětluje genetiku - králíků, drůbeže, holubů, exotického ptactva, psů, koček a nutrií*. Zlín: Tigris, 2012. ISBN 978-80-86062-51-8.

TULÁČEK, František. Z historie českých slepic. *Chovatel*. 2000, (9).

TULÁČEK, František. *Připomínky k materiálu "Historie naší české slepice"*. Archiv klubu chovatelů šumavanek. 1978.

TŮMOVÁ, Eva. *Genetické zdroje králíků, drůbeže a nutrií, jejich užitkové vlastnosti a možnosti využití*. Výzkumný ústav živočišné výroby v.v.i, Praha Uhřetěves, 2014, s. 30-39. ISBN 978-80-7403-126-7.

TŮMOVÁ, Eva. *Základy chovu hrabavé drůbeže*. 2. uprav. vyd. Praha: ÚZPI, 2004. ISBN 80-7271-150-4.

VÁCLAVOVSKÝ, Jiří. *Chov drůbeže*. Č. Budějovice: ZF JU, 2000. s.15. ISBN 80-7040-446-9.

WEIS, Jan a Cyril HRNČÁR. Production parameters of slovak national hen's breed oravka. In: *Lucrari stiintifice zootehnie si biotehnologii* [online]. 42. Romania, 2009, s. 452-455 [cit. 2018-03-15]. ISSN 2344 - 4576. Dostupné z: <http://www.spasb.ro/>

ZEDEK, Vlastimil, Iva KUDLÍKOVÁ, Martina KOSOVÁ, et al. *Národní program konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin, zvířat a mikroorganismů významných pro výživu a zemědělství: strategický a programový dokument na období 2018-2022*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2017. ISBN 978-80-7434-385-8.

ŽOHA, Václav. *Vzorník plemen drůbeže*. Praha: SZN, 1979.

8. Přehled tabulek a grafů

Tabulka 1 – Porovnání výsledků užítkovosti v letech 1925 – 1938

Tabulka 2 – Porovnání standardů české slepice a šumavanky

Tabulka 3 – Požadovaná hmotnost české slepice

Tabulka 4 – Požadovaná hmotnost šumavanky

Tabulka 5 – Oceňovací list drůbeže

Tabulka 6 – Porovnání oceňovacích listů pěti šumavanek z chovu

Tabulka 7 – Porovnání hmotnosti vybraných šumavanek z chovu

Graf 1 – Parametry užítkovosti české slepice v letech 2010 – 2016

Graf 2 – Porovnání užítkovosti chov Navrátil a chov Vistořín

9. Seznam zkratk

ČZK – česká zlatá kropenka

FAO – mezinárodní organizace pro výživu a zemědělství

KCHŠ – klub chovatelů šumavanek

MZe – ministerstvo zemědělství

EZ – ekologické zemědělství

10. Přehled obrázků v příloze

Obrázek 1 – Slepice šumavanka s tmavší barvou a dobrou kresbou



Foto: Vojtěch Navrátil (2018)

Obrázek 2 – Kohout plemene šumavanka s kratším trupem

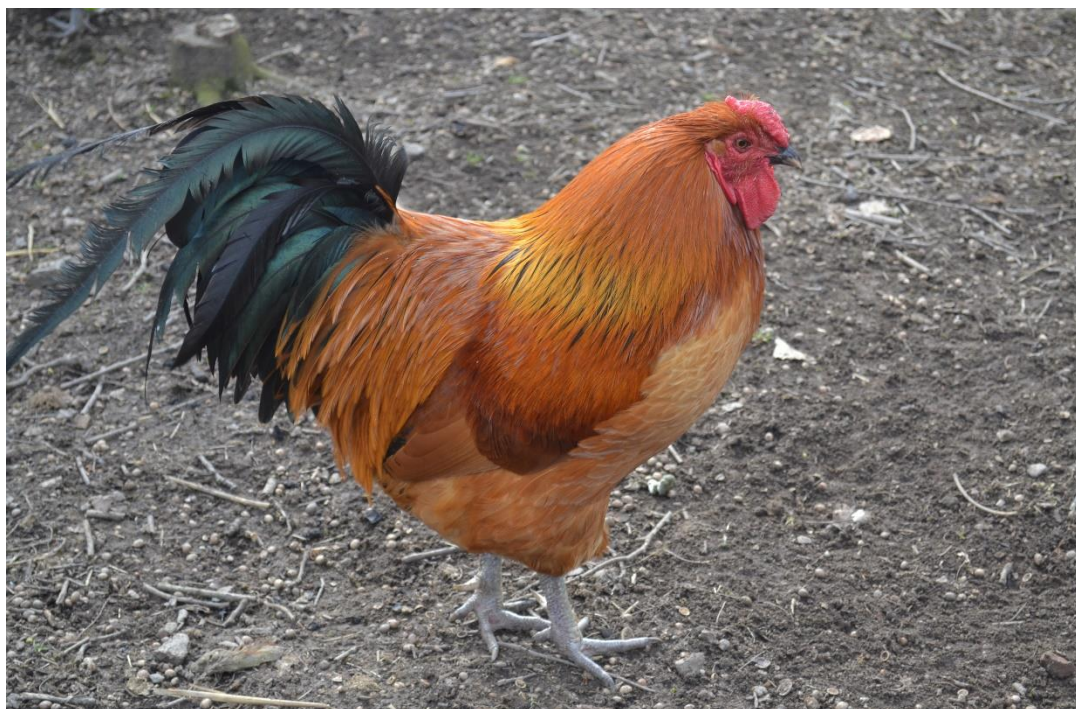


Foto: Vojtěch Navrátil (2018)

Obrázek 3 – Česká slepice zlatá kropenatá



Foto: <https://ceske-slepice.webnode.cz/> (2018)

Obrázek 4 – Česká slepice zlatá kropenatá - kohout



Foto: <https://ceske-slepice.webnode.cz/> (2018)

Obrázek 5 – Oceňovací list drůbeže

ČSCH – OCEŇOVACÍ LIST DRŮBEŽE

Výstava:		dne:		Třída
Plemeno:				
Č. klece	Pohlaví:	Hmotnost:		
	Č. kroužku:	Ročník:		

Přednosti	Vady	Zn.
1. Plemenný typ, rámec, pohlavní výraz, konstituce		
2. Hlava		
3. Trup		
4. Krk, křídla, ocas, nohy		
5. Peří – charakter, zbarvení		
6. Stavba kostry, kondice, zdraví, péče chovatele		

Třídy: SE = Ø 4,5 bez 3 VD = Ø 3,5 bez 2 U5 = Ø pod 2,5
 EL = Ø 4,0 bez 2 DB = Ø 2,5 bez 1 V a N = známka 0 v kterékoliv pozici

Razítko výstavy Posuzovatel

Foto: <http://www.cschdz.eu/> (2018)